

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

**Narativní analýza
zapojení
Československa
do války v Perském
zálivu**

Diplomová práce

JINDŘICH MIKEL

Vedoucí práce: prof. PhDr. Zdeněk Kříž Ph.D.

Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií
Mezinárodní vztahy

Brno 2021

M U N I
F S S

Bibliografický záznam

Autor:	Jindřich Mikel Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií
Název práce:	Narativní analýza zapojení Československa do války v Perském zálivu
Studijní program:	Mezinárodní vztahy
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Zdeněk Kříž Ph.D.
Akademický rok:	2021
Počet stran:	85
Klíčová slova:	Československo, Československá protichemická jednotka, válka v Zálivu, Pouštní štít, Pouštní bouře, Strategický narativ

Bibliografic record

Author: Jindřich Mikel
Faculty of Social Studies, Masaryk University
Department of International Relations and European Studies

Title of Thesis: Narrative analysis of Czechoslovakia's involvement in Gulf War

Degree Programme:

Supervisor: prof. PhDr. Zdeněk Kříž Ph.D.

Academic Year: 2021

Number of Pages: 85

Keywords: Czechoslovakia, Czechoslovak Anti-Chemical Forces, Gulf War, Desert Shield, Desert Storm, Strategic Narrative

Abstrakt

Diplomová práce je historickou studií, která se zabývá zapojením Československé federativní republiky do války v Perském zálivu prostřednictvím nasazení protichemické jednotky. Cílem je rozšířit dosavadní znalosti o misi o společenský kontext prostřednictvím vysvětlení důvodů účasti Československa na operaci. Za tímto účelem je v práci použito konceptu strategických narativů. Práce odhalila čtyři hlavní argumenty pro účast v misi a tři argumenty vysvětlující úkoly protichemické jednotky. Dále bylo zjištěno, že československé narativy jsou originální a nevycházejí ze všeobecně přijímaného narativu Spojených států amerických. Československé narativy byly shledány jako úspěšně sestavené a schopné obstát v praxi. Doporučujeme používání konceptu strategických narativů i pro další historické studie.

Abstract

The diploma thesis is a historical study about the involvement of the Czechoslovak Federal Republic in the Gulf War through the deployment of an anti-chemical unit. The aim is to expand existing information about the mission with a social context by explaining the reasons for Czechoslovakia's participation in the operation. For this purpose, the concept of strategic narratives is used in the work. The work revealed four main arguments for participation in the mission and three arguments explaining the tasks of the anti-chemical unit. Furthermore, it was found that the Czechoslovak narratives are original and not based on the generally accepted nativity of the United States of America. Czechoslovak narratives were found to be successfully compiled and able to succeed in practice. We recommend using the concept of strategic narratives for other historical studies as well.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma **Narativní analýza zapojení Československa do války v Perském zálivu** zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Brně 14. května 2021

.....
Jindřich Mikel

Poděkování

Děkuji panu prof. PhDr. Zdeňku Křížovi PhD. za odborné vedení mé diplomové práce, za veškeré rady a připomínky potřebné pro dokončení práce. Dále děkuji pracovníkům Moravské zemské knihovny, Moravského zemského archivu a zástupcům redakcí za pomoc při studiu denního tisku. V neposlední řadě bych rád poděkoval své rodině za podporu během celého průběhu studia.

Obsah

Úvod	15
1 Prameny	19
1.1 Primární prameny	19
1.2 Sekundární prameny	20
2 Strategický narativ	22
2.1 Vznik strategického narativu	22
2.2 Konceptualizace termínu strategický narativ	23
2.3 Struktura strategického narativu	24
2.4 Tvorba strategického narativu	24
2.5 Funkce strategického narativu	25
2.6 Druhy strategických narativů	26
2.7 Efektivní narativ	29
3 Irácká invaze do Kuvajtu a její konsekvence	32
3.1 Příčiny mezinárodní krize a irácká invaze do Kuvajtu	33
3.2 Reakce mezinárodního společenství	34
3.3 Československý příspěvek do operace Pouštní štít	36
3.4 Výstavba protichemického praporu	39
3.5 Snahy o mírové řešení konfliktu	40
3.6 Přesun československého praporu do Saúdské Arábie	42
3.7 Role československého praporu ve spojenecké operaci	44
3.8 Vypuknutí Pouštní bouře	45
3.9 Pozemní kampaň	47
3.10 Činnost československé jednotky po ukončení bojů	48
3.11 Důsledky války pro Československo	50
3.12 Fakta v kontextu dějin	53
4 Československé strategické narativy	54

4.1	Mezinárodní kontext komunikace československé participace: strategický narativ USA	54
4.2	Kontext analýzy dobového tisku.....	56
4.3	Klíčové části československých narativů	56
5	Narativy pro vysvětlující účast Československa ve válce v Perském zálivu	59
6	Narativy vysvětlující úkoly československé jednotky ve válce v Perském zálivu	63
6.1.1	Humanitární pomoc obyvatelstvu	63
6.1.2	Humanitární pomoc saúdskoarabským vojákům	65
6.1.3	Československá jednotka osvobodila Kuvajt.....	67
6.1.4	Další narativy o nasazení československých vojsk v Perském zálivu	68
7	Porovnání československých narativů s narativy USA	70
8	Zhodnocení úspěšnosti československých narativů	74
8.1.1	Úspěšnost narativu o účasti Československa ve válce v Perském zálivu	74
8.1.2	Účinnost narativů o nasazení československé jednotky do války v Zálivu	77
	Závěr	79
	Bibliografie	81

Počet znaků: 108 510

Úvod

V letošním roce uběhlo přesně 30 let od válečných událostí v Perském zálivu, kterým je věnována tato historická studie. Tato operace byla vůbec prvním nasazením československých vojáků v rámci mnohonárodnostní koalice pod patronací Rady bezpečnosti OSN a jako taková vystavěla cestu ze zkušeností, na kterých staví všechny následující české a slovenské vojenské mise až do současnosti. Vojáci československého samostatného protichemického praporu právě před 30 lety vytvářeli základy moderní československé a později české vojenské historie.

Česká média přinesla několik vzpomínkových článků a televizních relací, aby připomněla události, které si mnoho z obyvatel České republiky nepamatuje, nebo ani pamatovat nemůže. Různé vzpomínkové události však byly velmi podobné, čímž ukázaly na problém, že toho o první vojenské operaci po pádu komunismu příliš mnoho nevíme.

Dostupnými zdroji jsou pouze obecné a často se mezi sebou lišící faktografické zdroje a vzpomínky pamětníků – vojáků v operaci nasazených. Problém faktografických zdrojů se zdá být vyřešen, neboť se po 30 letech otevřely vojenské archivy. V následujících letech pravděpodobně bude následovat množství vědeckých prací, které určitě přinesou nový pohled na tyto již historické události, přičemž první vlaštovkou mezi odbornými příspěvky je článek Petra Janouška z roku 2018 *Chemici s Havlem proti agresorovi*. Pokud však chceme zjistit názory na tuto operaci, nálady, které v té době panovaly nebo motivace, které k československé účasti vedly, jsme odkázáni pouze na pamětníky – účastníky operací Pouštní štít a Pouštní bouře. Jejich

vzpomínky jsou bezesporu přínosné a vedly již k vytvoření několika článků a jedné monografie, avšak měli bychom se snažit získat co nejširší pohled na tyto válečné události a přesně to je cílem této studie.

Tento výzkum se bude snažit objasnit motivace, které vedly československou vládu, parlament a armádu k zapojení do vojenských operací v Perském zálivu. Jedná se o první ze všech misí, samotný základ naší moderní vojenské historie a tak bychom se měli snažit o co nejlepší a nejobjektivnější ukotvení našich tradic a nestavět je pouze na sekundárních zdrojích a vzpomínkách dobových pamětníků.

Za tímto účelem budou použity strategické narativy, pomocí kterých budou v denním tisku analyzovány dobové postoje a společenské názory na československou účast ve válce. Budeme se snažit o rozšíření povědomí o této vojenské misi se zaměřením na motivace a důvody, které vedly k vyslání československého protichemického praporu do Saúdské Arábie. Dnes na tuto misi existuje prakticky pouze jediný pohled. Pokusíme se proto objasnit dobovou diskusi a další pohledy na problematiku vyslání naší jednotky, čímž přispějeme k ustavení jasné, pevné a sebevědomé vojenské historie našeho státu.

Identifikujeme jednotlivé narativy v československém denním tisku z období nasazení československé jednotky a dobové narativy zhodnotíme.

Hlavním cílem této historické studie je na základě analýzy dobového denního tisku **identifikovat nejčastěji užívané narativy vysvětlující účast Československa ve válce v Perském zálivu.**

Sekundárním cílem je také na základě analýzy strategických narativů v dobovém denním tisku a časopisech **zjistit nejčastěji**

užívané narativy vysvětlující úkoly čs. jednotky působící ve válce v Perském zálivu.

Vedlejším cílem je také porovnat, zda československý strategický narativ odpovídá dominantnímu americkému pohledu na válku v Zálivu a popsat v čem se liší a proč. Účelem je zjistit, **zda bylo Československo schopné vytvořit vlastní narativ**, nebo zda pouze přebíralo zahraniční verze.

Pokud Československo vyprodukovalo vlastní narativy, bude posledním vedlejším cílem práce **zhodnocení úspěšnosti československých narativů** a popsání důvodů jejich úspěchu, či neúspěchu.

Narativní analýze zapojení Československa do války v Perském zálivu se doposud nikdo nevěnoval. Celkově se ví málo o důvodech, které vedly Československo k účasti v této operaci. Trochu více známé jsou úkoly, které československá jednotka v místě nasazení plnila, ale již nikde není zachyceno vytváření těchto důvodů a úkolů, možné alternativy které se uvažovaly, diskuse které se o tématu vedly nebo názory, které nasazení československých vojáků a účast Československa ve válce odsuzovaly. Výše zmíněné aspekty jsou důležitou součástí utváření tehdejších názorů na tuto důležitou vojenskou událost a nám již dnes zůstávají skryty. Tato historická studie se pokusí ukázat strasti, které před 30 lety vedly k vytvoření názoru, jenž používáme dodnes a tím přispět k vytvoření širšího povědomí o této již dnes historické události.

Práce je rozdělena do osmi kapitol. V první kapitole uvedeme primární a sekundární prameny. Druhá kapitola je zasvěcena konceptu strategických narativů a podrobně je vysvětluje. Třetí kapitola se obsáhle věnuje podrobnému představení nasazení československých vojenských jednotek v Saúdské Arábii a v Kuvajtu na základě aktuálně

dostupných zdrojů. Tato část práce slouží zejména pro zasazení naší studie do kontextu. Čtvrtá kapitola poskytuje úvod do československých strategických narativů používaných během války v Perském zálivu. Kapitoly pět až osm pak obsahují samotnou analýzu zdrojů a odpovídají na stanovené výzkumné otázky.

1 Prameny

1.1 Primární prameny

Analýzu strategických narativů užívaných československou stranou během války v Perském zálivu jsme provedli na základě studia dobových tištěných zdrojů novinového i časopisového typu z civilních i vojensky zaměřených titulů. Studium denního tisku tvoří jádro analýzy a abychom obsáhli co nejširší skupinu tehdejších čtenářů, pracovali jsme s tituly Rudé právo, Mladá fronta DNES a Lidové noviny. Vojensky zaměřené zdroje zahrnovaly tiskoviny Ministerstva obrany i nezávislé tituly. Jednalo se o týdeníky Obrana lidu a A Report, a měsíčníky Věčko a ATM.

Studium se zabývalo půl roku dlouhým obdobím od začátku října 1990 do konce března 1991, během kterého probíhala příprava, samotné nasazení a také ukončení působení československé jednotky v Perském zálivu. Období nasazení jednotky v bojích bylo také dobou, kdy noviny a časopisy o jednotce psaly nejintenzivněji.

Zjištěné a analyzované články pochází z přibližně 600 různých vydání novin a 100 čísel časopisů o celkovém rozsahu několika tisíců stran. V tomto objemu bylo vyhledáno několik set článků o československé vojenské účasti v této válce, přičemž většina byla čistě informativního charakteru a neobsahovala žádný strategický narativ. Početilo se nám identifikovat 110 samostatných narativů, které budeme analyzovat v následující části práce.

Jako první jsme v Moravském zemském archivu a v Moravské zemské knihovně provedli první čtení, kdy jsme ofotili všechny dostupné články ze zmíněných pramenů, které se věnovaly, či alespoň

okrajově dotýkaly války v Perském zálivu. Následně proběhlo první třídění zdrojů, ve kterém jsme vyřadili všechny zdroje, které se nezabývaly československou účastí v konfliktu. Následovalo druhé čtení, v průběhu kterého jsme vyřazovali pouze faktografické články, krátké zprávy, či články věnující se jiným tématům, než bylo nasazení československých vojáků v operaci Pouštní bouře. V nich jsme poté již pomocí metody strukturace narativů identifikovali jednotlivé narativy, které jsme poté vložili do přehledné tabulky pro další zpracování. Poté jsme články ještě jednou přečetli a opravili případné chyby. Dalším krokem byla analýza narativů.

1.2 Sekundární prameny

V současné době není k dispozici větší množství odborných zdrojů, které se problematikou účasti Československa v první válce v Zálivu zabývají, na druhou stranu se tématu věnuje množství novinových článků a také rozhovorů s pamětníky. Po třiceti letech jsou nově k dispozici také primární zdroje ve formě archiválií uložených ve vojenském historickém ústavu a vojenském ústředním archivu. Tyto zdroje však nejsou digitalizované a z důvodu pandemické situace je k nim v současnosti omezen přístup.

Hlavním sekundárním zdrojem je odborný článek Petra Janouška *Chemici s Havlem proti agresorovi*, který vyšel v roce 2018 v časopise *Historie a vojenství*. Článek je v současnosti nejrozsáhlejším zdrojem informací, který kombinuje veškerou dosavadní sekundární literaturu s rozhovory s pamětníky a do jisté míry i s archiváliemi, ke kterým měl autor přístup. Autor zasazuje vojenskou misi do obecných politických souvislostí devadesátých let a sám článek označuje

jako úvod do dalšího studia archivních pramenů. Tento článek slouží jako hlavní zdroj dat pro druhou část mé diplomové práce.

Dalším významným sekundárním zdrojem je kniha *Naši v Perzskom zálive* Imricha Purdeka a Pavola Vitka z roku 2014. Ta stručně shrnuje tuto misi československé armády, ale nevěnuje se jí nikterak podrobně ani neřeší problematické aspekty. Přínosnější část knihy je autorský přepis rozhovorů s především slovenskými pamětníky této mise, kteří přinášejí některé zajímavé podněty a témata, které by stálo za to důsledněji prozkoumat.

Dalším zdrojem je článek Imricha Purdeka *Československý protichemický prapor vo vojne v Perzskom zálive 1990-1991* v časopise *Vojenská história* z roku 2011, který podobně jako autorova kniha stručně shrnuje tehdejší misi s důrazem na slovenskou účast v ní.

Problematicke použití chemických zbraní se věnuje Jaroslav Kmenta ve své knize *Pouštní horečka* nebo Ivan Princ v odborném článku *Pouštní štít a Pouštní bouře 1990-1991*, který vyšel v časopise *Obrana a strategie* z roku 2017. Možné použití chemických zbraní je jeden z nejzajímavějších a nejvíce probádaných aspektů této mise, ale rozhodně ne jediný a ty ostatní poněkud zastiňuje.

Dále lze čerpat z oficiálních zdrojů Ministerstva obrany nebo z novinových článků a zpráv. Zajímavějším zdrojem jsou pak rozhovory s tehdejšími účastníky, kteří s odstupem let poukazují na některé dosud nezkoumané problémy. Příkladem mohou být rozhovory s Jánem Valo nebo Jindřichem Sitem. Z tohoto pohledu je zajímavá také diplomová práce Františka Jedličky, který pracuje právě s rozhovory s některými účastníky.

2 Strategický narativ

2.1 Vznik strategického narativu

Strategický narativ je koncept, který plynule navazuje na koncept narativu a dále jej rozvíjí. Samotný pojem pochází z literární vědy. Politologové tento koncept velmi rychle přijali a stal se populární.

Strategický narativ odvodil z politologického pojetí a rozšířil jej o jeho strategický význam Lawrence Freedman v roce 2006, když představil možnosti strategického užití narativů v ozbrojených konfliktech. Vedle mnoha dalších nástrojů podle něj mohou narativy přispět k narušení legitimacy nepřítele. Díky Freedmanovi a dalším protagonistům tohoto konceptu zasáhl takzvaný „narativní zvrat“ i obor mezinárodních vztahů a stal se jejich pevnou součástí. Dnes je již běžně používán ke konstrukci identit jednotlivých aktérů a pro pochopení jejich role. Z teorie byl tento koncept přenesen i do praxe, kde je stále více uplatňován v ozbrojených konfliktech. Pochopitelně je strategický narativ jednou z klíčových součástí konfliktů vedených v informační doméně (Miskimmon, O'Loughlin, & Roselle, 2017).

Jedním z důkazů zakořenění konceptu narativů v mezinárodních vztazích a v politologii obecně je i vznik specializovaného akademického periodika *Journal of Narrative Politics* v roce 2014. Svým obsahem koncept souvisí i s dalšími termíny a často je používán po jejich boku. Například takzvaný „branding“ nebo „soft power“ v sobě obsahují prvky příběhu a jsou tedy strategickému narativu blízké (Miskimmon, O'Loughlin, & Roselle, 2017).

2.2 Konceptualizace termínu strategický narativ

Strategický narativ je koncept složený ze dvou samostatných termínů, které nesou vlastní význam. Jejich spojením pak vzniká termín o unikátním významu vhodném pro použití v mezinárodních vztazích.

Narativ lze zcela minimalisticky definovat jako časovou posloupnost, obrazněji pak jako příběh. Tento příběh zasazuje události reálného světa do širšího rámce, ve kterém jsou snáze pochopitelné nebo navazují na události jiné. Narativ dává událostem význam, neboť bez něj bychom nevěděli co událost způsobilo, kdo do ní byl zapojen, jak přesně k ní došlo nebo za jakým účelem se stala a jaké bude mít dopady. (Miskimmon, O'Loughlin, & Roselle, 2017).

Strategie hledí do budoucnosti vstříc určitému cíli. Nejedná se však o přesně daný a vypracovaný podrobný plán jednotlivých kroků, které nás k tomu cíli dovedou, naopak lze onu cestu čas od času proměnit, nicméně cíl by měl stále zůstat stejný a jasně zřetelný (Freedman, 2015). Jiný pohled na věc popisuje strategii jako usměrňování ekonomických a obranných schopností k dosažení politických cílů, což někdy nazýváme také jako „grand strategy“ (Miskimmon, O'Loughlin, & Roselle, 2017).

Strategický narativ pak Miskimmon, O'Loughlin a Roselle definují následovně: „Strategické narativy jsou prostředky, kterými se političtí aktéři snaží vytvářet sdílený význam minulosti, přítomnosti a budoucnosti mezinárodní politiky za účelem ovlivnění chování domácích a mezinárodních aktérů“ (Miskimmon, O'Loughlin, & Roselle, 2017). Podle Freedmana je potom strategický narativ „přesvědčivý příběh důvěryhodně vysvětlující události, na jehož základě může dojít k vojenskému zásahu. Strategický je proto, že je vytvořený za nějakým účelem a nevznikl sám od sebe“ (Freedman, 2015).

2.3 Struktura strategického narativu

Strategický narativ disponuje vlastní strukturou, která nám umožňuje identifikaci narativu v textu, pochopení jeho součástí, ale i porovnávání s odlišnými strategickými narativy vysvětlující jediné téma. Narativ obsahuje následující součásti:

- Role nebo aktér (agent),
- Nastavení / prostředí / prostor (scéna),
- Konflikt nebo akce (akt),
- Nástroje / chování (působení),
- Rozlišení / nebo navrhované řešení / cíl (účel).

(Miskimmon, O'Loughlin, & Roselle, 2017)

Podle této struktury budeme analyzovat narativy zástupců Československé federativní republiky vysvětlující nasazení vojáků samostatného speciálního protichemického praporu v operacích Pouštní štít a Pouštní bouře na území Saúdské Arábie a Kuvajtu.

2.4 Tvorba strategického narativu

Strategické narativy, jinak také příběhy představované jednotlivými světovými vůdci, nikdy nevznikají na zelené louce a jejich tvorbu ovlivňuje mnoho faktorů. Bývají navázány na silné a již zažité narativy, ze kterých by měly vycházet. Mohou je interpretovat dle vlastních potřeb, ale je důležité, aby byly vystavěny na pevných, reálných a nevyvrátitelných základech. Měly by také odpovídat průběhu reálných událostí (Miskimmon, O'Loughlin, & Roselle, 2017).

Narativ však není jednorázová záležitost, lze jej považovat spíše za komunikační proces. Ten se skládá ze tří hlavních částí, přičemž každá z nich může význam a tedy i dopady strategického narativu významně ovlivnit. Do procesu **vytváření** strategického narativu se zapojuje mnoho aktérů – politici, instituce, ale i procedury – a každý z nich má vliv na finální podobu prezentovaného narativu. Během fáze **projekce** a předávání narativu publiku pak jeho význam ovlivňují způsoby předávání, kanály nebo politici. Během této fáze jsou narativy vystaveny zpochybňování a bojují o svůj význam i postavení. To že se narativ dostane k cílovému publiku ještě neznamena, že se s ním publikum ztotožní. Proto následuje fáze **příjmu** narativu, kde narativ opět zápasí o své postavení, ale tentokrát v myslích jednotlivců, maximálně menších skupin, které si vybírají z několika projektovaných narativů. Na příjem narativu má významný vliv prostředí a okolí, nezáleží pouze na samotném sdělení, a tak je přirozené, že je narativ napříč populací přijímán odlišně (Miskimmon, O'Loughlin, & Roselle, 2017).

2.5 Funkce strategického narativu

Mezi partnery slouží strategické narativy jako prostředek pro lepší vzájemné porozumění a pro prohloubení spolupráce. Vůči obyvatelstvu pak politici pomocí narativů vysvětlují a obhajují zbrojní výdaje, či vojenskou účast v zahraničních operacích (De Graaf, Dimitriu, & Ringsmose, 2015). Narativ působí také na nepřátele, které má utvrdit v neústupnosti z požadavků nebo v odhodlání přistoupit ke krajním možnostem řešení problémů.

Podle Freedmana (2015) umožňují strategické narativy strukturovat reakce ostatních na vývoj událostí. Jejich autorům zároveň dávají dostatečnou volnost, neboť se nemusí držet pouze tvrdých a

ověřených faktů, ale mohou působit také na emoce, využívat různé metaforu nebo nevěrohodná historická přirovnání. Avšak i tato volnost je omezená, neboť strategický narativ musí zohledňovat zkušenosti publika, kulturní aspekty nebo obavy.

Strategické narativy nám mohou říct hodně o mezinárodních vztazích a díky narativům můžeme také lépe porozumět jejich aktérům. Jejich analýza ukazuje jak funguje přesvědčování aktérů v mezinárodních vztazích. Narativy dokážou spojit fakta a hodnoty ve strategickém přesvědčování a spojování různých politických perspektiv mezi partnery ve strategické koalici. Narativy bývají často formulovány do strategií a politik, jež můžeme také podrobit analýze (Miskimmon, O'Loughlin, & Roselle, 2017). Dle příznivců post-strukturalismu však význam narativu nemusí vždy přesně odpovídat záměrům jeho autora. Naopak může mít daný text množství významu, které se liší v závislosti na aktuálním kontextu a situaci. Každý si může v narativu nalézt vlastní význam a tak se může skutečný dopad narativu lišit s každým čtením (Freedman, 2015).

2.6 Druhy strategických narativů

Strategické narativy můžeme rozdělovat zejména podle jejich účelu. V případě, že je narativ určen nepřátelům, označujeme jej jako **narativ, který slouží strategii**. Takový narativ má za úkol zmást a oklamat nepřátelské velení, nebo jakýmkoliv jiným způsobem dopomoci k poražení nepřítele. Zkonstruovat takový narativ je však dosti složité, neboť takový strategický narativ zpravidla čelí silné konkurenci narativů nepřátelských vlád. Na tento typ narativu také působí množství vnějších proměnných, které jsou pro jeho autora obtížně analyzovatelné, jen těžko je lze při konstrukci strategického narativu reflektovat a už

vůbec je nelze kontrolovat. Ze všech těchto důvodů je tento typ narativů málo úspěšný a zpravidla se nepodaří cílové nepřátelské publikum ovlivnit, nebo přesvědčit.

Jako příklad narativu sloužícího strategii z období operace pouštní bouře lze označit argumenty delegace generála Vacka při vyjednávání o propuštění československých občanů do té doby zadržovaných na území Iráku. Iráčanům se pochopitelně nezamlouvalo plánované nasazení československé jednotky ve formující se mnohonárodnostní koalici za účelem osvobození Kuvajtu od irácké nadvlády. Zástupci československé delegace svým iráckým protějškům vysvětlovali, že se nejedná v žádném případě o bojovou jednotku, naopak, že její účel je čistě humanitární a to ochrana Saúdského obyvatelstva. Nezdůrazňovali však již, že v případě vypuknutí konfliktu a použití chemických zbraní by českoslovenští vojáci odmořovali koaliční vojáky a tanky, aby se mohli opětovně zapojit do bojů proti režimu Saddáma Husajna. K propuštění občanů nakonec došlo, avšak pravděpodobně ne díky použití tohoto narativu, ale spíše z důvodu silného mezinárodního tlaku a určitým ústupkům iráckých nepřátel (Pravda & Tuček, 1990).

V případě, že narativ slouží k působení na domácí publikum, označujeme jej za **narativ o strategii**. Takový narativ má za úkoly vysvětlit strategii domácímu publiku a důvody, které politické vedení k přijetí takové strategie vedly. Tím se snaží publikum přesvědčit, že směr, který určila politická reprezentace je správný a že má obyvatelstvo přijmout vlastní roli při dosahování vytyčených strategických cílů (Freedman, 2015). V tomto případě je použití strategických narativů o poznání úspěšnější, neboť stát mnohem lépe rozumí jeho cílovému publiku a má mnohem více pod kontrolou předávání narativu

obyvatelstvu i omezování konkurenčních narativů nepřítele. Zároveň platí, že narativ, který slouží strategii může být v rozporu s narativem o strategii a přesto mohou úspěšně dosahovat svých cílů.

Jasným příkladem užití narativu o strategii v kontextu nasazení československé protichemické jednotky jsou podmínky účasti vojáků na této operaci. Při formování jednotky na území Československa armáda poskytovala informace vojákům a občanům špatným způsobem a pouze omezené množství. Pravděpodobně z tohoto důvodu vznikla ve společnosti domněnka, že vojáci jsou do mise vysíláni rozkazem proti své vůli. To zapříčinilo událost, kdy matky několika vojáků napsaly dopis ministru obrany a žádaly jej o propuštění jejich synů z jednotky. Tento názor se rozšířil mezi celou populací, což vedlo k určitému odporu v populaci. Ministr syny výše zmíněných matek z jednotky propustil a od té doby federální armáda ve všech prohlášeních zdůrazňovala, že se mise účastní výhradně dobrovolníci (Mojžíš, 1990). Dalším argumentem bylo, že o účast v misi je mezi vojáky velký zájem, armáda má k dispozici dostatek dobrovolníků a tak není potřeba nikoho do mise nutit. Aby armáda podpořila svá slova činy, umožnila vojákům kdykoliv na základě svého rozhodnutí misi ukončit a vrátit se domů. Této možnosti využilo několik jedinců. Tuto naprostou volnost později odsoudil velitel jednotky Ján Valo jako jednu ze slabých stránek mise, neboť neustálá fluktuace vojáků podryvala akceschopnost jednotky (Gazdík, 2016). Lze jen dodat, že vojáci Armády České republiky v dnešních misích tuto možnost nemají a nasazení československé protichemické jednotky v Zálivu bylo z tohoto úhlu pohledu výjimkou.

Podle jiného rozdělení může strategický narativ nabývat třech hlavních forem. Jsou jimi narativy systémové, narativy konkrétních

politik a narativy identit. Systémový narativ se věnuje systémové rovině mezinárodních vztahů. Vyjadřuje jak politici vnímají mezinárodní systém, jak je podle nich strukturován, kdo jsou klíčoví aktéři a jakým způsobem fungují interakce mezi nimi. Příkladem systémového narativu mohou být koncepty jako Studená válka, válka proti terorismu nebo také mocenský vzestup Číny.

Narativy konkrétních politik jsou situovány o stupeň níže než strategické. Vysvětlují a obhajují konkrétní vládní politiky, jejich potřebnost nebo způsob, jakým bude oněch politických cílů dosaženo. Usazují kroky vlády do kontextu dané politiky a vysvětlují jak pomáhají jednotlivé kroky k dosažení stanovených cílů. Příkladem tohoto typu strategického narativu je například režim kontroly zbrojení nebo zákaz použití chemických zbraní.

Třetí formou strategického narativu je narativ identity, který se věnuje politické reprezentaci státu, jako aktéru mezinárodních vztahů. Snaží se vysvětlovat vlastní pozici aktéra, jeho hodnoty nebo cíle (Miskimmon, O'Loughlin, & Roselle, 2017).

Kombinací různých typů strategických narativů pak aktéři mezinárodních vztahů dosahují svých cílů. Není však potřeba za každým účelem vytvářet odlišný narativ a například narativ identity a systémový narativ mohou být vyjádřeny skrze použití jediného strategického narativu.

2.7 Efektivní narativ

Podle Lawrencece Freedmana pro úspěšné fungování narativu nestačí pouze přesné zacílení na hodnoty, zájmy nebo předsudky zamýšleného publika, ale zároveň by neměl být vystaven a ohrožen nastalými událostmi nebo zjištěnými informacemi. Musí tedy ustát všechny

nadcházející události a neměl by být příliš odtržený od reality. Dobrý strategický narativ také podle něj dokáže spojovat události do konzistentního příběhu, odlišovat správné a špatné věci nebo vysvětlovat kdo zrovna vítězí a kdo prohrává (De Graaf, Dimitriu, & Ringsmose, 2015).

Autoři De Graff, Dimitriu a Ringsmose (2015) na příkladu nasazení vojenského kontingentu v zahraniční operaci charakterizují silný a efektivní strategický narativ následujícími čtyřmi vlastnostmi. Podle nich je potřeba, aby strategický narativ přesvědčivě objasnil účel vojenské mise. Jestliže občané nebudou přesvědčeni o jasném účelu vojenské mise, budou zmatení nebo budou jakkoliv pochybovat, veřejná podpora mise nedosáhne vysokých hodnot, načež se dramaticky sníží s prvními mrtvými vojáky. Pokud veřejnost nebude mít pocit, že nasazení života vojáků má smysl, pak je dlouhodobější účast v misi odsouzena k neúspěchu.

Další vlastností dobrého strategického narativu je podle nich vyhlídka na úspěch. Ideálně by měla být jasná, viditelná a dosažitelná možnost vítězství ve vojenské operaci, což ale není úplně vždy možné. V každém případě by však mělo být dosažení daných cílů proveditelné, jinak veřejnost bude pochybovat o smyslu mise.

Jako třetí vlastnost autoři uvádějí neměnnost. Strategický narativ by měl být podle nich souvislý a konzistentní. Jestliže jej budou političtí vůdci příliš často pozměňovat, důvěra obyvatelstva se opět vytratí. Neznamená to však, že jej nelze průběžně upravovat a přizpůsobovat novým skutečnostem, ale hlavní námět narativu by měl zůstat stejný.

Absence silných soupeřících narativů je pak čtvrtým východiskem úspěšného strategického narativu. Nejideálnější, i když ne příliš

pravděpodobná, je celospolečenská shoda na jednom konkrétním narativu. Takový postoj politické reprezentace vytváří skutečně silný nástroj zahraniční politiky. Mnohem jednodušší bude také přesvědčit obyvatelstvo. S každým zpochybněním ze strany opozice bude narativ slábnout. Proto je potřeba, aby se na něm shodly minimálně vláda a nejdůležitější parlamentní subjekty. Dalších například méně důležité politické subjekty pak mohou vládní narativ podpořit, nebo třeba jen akceptovat (De Graaf, Dimitriu, & Ringsmose, 2015).

Strategické narativy by podobně jako strategie měly začínat spíše problémem, než konečným stavem, tedy není potřeba, aby to byl obecný příběh o všem, ale spíše aby se věnoval konkrétnímu aktuálnímu problému. Narativ pak může zarámovat daný problém nebo uplynulé události takovým způsobem, který bude vyžadovat politickou odpověď, což je tedy cíl. Publikum je do příběhu lépe vtaženo, pokud si s ním spojí konkrétní problém. Lidé také nemusejí souhlasit s ostatními kroky vlády, ale protože je bude trápit daný problém, budou přijímat vládní narativ.

Dobrý strategický narativ je pak jasný, konzistentní, ale zároveň není příliš složitý. Úspěšný narativ by měl vycházet z aktuální situace a měl by vzniknout bez zbytečného úsilí. Takový narativ pak bude nejvíce blízký realitě, bude silný a konzistentní a bude jej obtížné vyvrátit (Freedman, 2015).

Účinnost nebo vliv narativu ve společnosti je pouze obtížně měřitelný. V každém případě je ale možnost zaznamenat negativní dopady narativu. Ty mohou být třeba nezamýšlené, ale jak jsme zmiňovali výše, narativ lze často vykládat různými způsoby a některé výklady mohou být vůči dosažení cíle kontraproduktivní (O'Loughlin, Miskimmon, & Roselle, 2017).

3 Irácká invaze do Kuvajtu a její konsekvence

V této kapitole představíme historické okolnosti, které vedly vládu Československé federativní republiky k nasazení samostatného protichemického praporu do války v Perském zálivu. Nejdříve budou představeny příčiny krize a popsána irácká invaze do Kuvajtu, dále popíšeme reakci mezinárodního společenství, která bezprostředně předcházela vyslání československé jednotky. Právě československé jednotce se budeme věnovat ve třetí části této kapitoly. Následovat bude stručný popis přípravy jednotky na území republiky. Další kapitola představí snahy o mírové řešení konfliktu, které probíhaly paralelně s přípravou vojsk. Následuje šestá kapitola vysvětlující přepravu jednotky do oblasti budoucích bojů a sedmá kapitola objasňující roli jednotky v připravované válce. Text dále zachycuje okolnosti vypuknutí konfliktu a přeměny operace Pouštní štít na operaci pouštní bouře. V následující části se zaměříme na start pozemní kampaně a roli československé protichemické jednotky v bojových operacích. Desátá kapitola popisuje činnosti a stav československých vojáků po 100 hodinách od vypuknutí pozemních bojů, tedy po vyhlášení příměří. Konečně poslední, jedenáctá kapitola, je zasvěcena důsledkům, které válka v Zálivu a nasazení samostatné protichemické jednotky pro Československou federaci znamenala.

3.1 Příčiny mezinárodní krize a irácká invaze do Kuvajtu

Účast československého samostatného speciálního protichemického praporu v První válce v Zálivu byla součástí širší mnohonárodnostní vojenské operace s cílem osvobodit Kuvajt obsazený iráckou armádou Saddáma Husajna. Irák na sousední malý, ale bohatý Kuvajt s rozsáhlými nalezišti ropy zaútočil 2. srpna 1990 (Janoušek, 2018).

Irák je jednou z největších zemí Perského zálivu, přičemž v té době disponoval největší a nejlépe vyzbrojenou armádou v oblasti a v jeho čele stál autoritativní vůdce Saddám Husajn. Irák měl významné postavení mezi arabskými zeměmi a aspiroval na pozici regionální velmoci. Jeho prezident se nebál prosazovat národní zájmy a zahraniční politiku bez ohledu na důsledky, mimo jiné i pomocí vyhrožování použitím síly. Na začátku devadesátých let po vyčerpávající válce se sousedním Iránem se Irák dostal do finančních problémů a Husajn se rozhodl využít přelomové období světových dějin ve svůj prospěch (Tomek, 2019).

Konec Studené války znamenal mnoho změn ve světové politice i v oblasti Blízkého východu. Složitá situace Sovětského svazu, konec bipolárního soupeření a celkové uvolnění napětí v mezinárodních vztazích nejspíše vedly Saddáma Husajna k názoru, že může vyřešit své problémy a posílit mocenskou pozici Iráku pomocí vojenského obsazení bohaté sousední země. Jeho dosavadní hrozby silou nebyly brány mezinárodním společenstvím vážně, což jej mohlo vést k pocitu, že dění v oblasti Perského zálivu leží mimo zájem světových velmocí. Ve veřejných vyjádřeních prezident Iráku zpochybňoval nezávislost Kuvajtu a označoval jej za svou 19. provincii. Důležitou roli bezesporu sehrál fakt, že Kuvajt byl velkým věřitelem Iráku, který mu dlužil množství finančních prostředků. Dalším faktorem byly spory o

přeshraniční ropné ložisko, které si Irák nárokoval celé. Toto období bylo charakteristické klesající cenou ropy, což nijak nevylepšovalo platební bilanci již tak zadluženého Iráku a dále prohloubilo jeho krizi. Irák za pokles cen ropy obviňoval ostatní členy kartelu OPEC, kteří měli zvětšovat objem těžby této suroviny, porušovat pravidla kartelu a tím snižovat cenu černého zlata i výděly Iráku (Eichler, 2007).

Z těchto důvodů 2. srpna 1990 překročilo přibližně sto tisíc iráckých vojáků hranice Kuvajtu. Kuvajt padl bez většího odporu a přeživší vojenské jednotky ustoupily přes hranice do sousední Saúdské Arábie. Irák prohlásil Kuvajt za nedílnou součást státu. Vstup vojsk do země pak legitimovali údajnou žádostí mladých kuvajtských revolucionářů, kteří měli svrhnout tamní vládu a kterým přišla irácká vojska na pomoc (Purdek & Vitko, 2014).

3.2 Reakce mezinárodního společenství

Irácká invaze proběhla ve velmi přelomovém, nejistém a zvláštním období světových dějin, na což nejspíše Saddám Husajn spoléhal, nicméně do značné míry zvláštní a překvapivá byla také odpověď mezinárodního společenství. Ještě týž den se sešla Rada bezpečnosti OSN a schválila sankce vůči Iráku (OSN, 1990a). Do té doby ne zcela účinná a studenou válkou paralyzovaná instituce se díky mezinárodně-politickým změnám snad poprvé naplno ujala své role a účinně zasáhla do řešení mezinárodní krize. Přelomové bylo to, že pro většinu z 12 postupně schválených rezolucí Rady bezpečnosti hlasovalo všech 5 do nedávna znepřátelených stálých členů a žádný z nich tyto rezoluce nevetoval (Ministerstvo obrany, nedatováno). Za Irák se tedy žádná ze světových velmocí nepostavila, což muselo být pro Saddáma Husajna překvapením. Rada bezpečnosti iráckou okupaci

Kuvajtu odsoudila, vyzvala ke stažení jeho vojsk z oblasti, zavedla ekonomické sankce na Irák, uvalila na něj zbrojní embargo a nakonec 29. listopadu 1990 autorizovala státy k přijetí „nezbytných opatření“ k donucení Iráku splnit požadavky Rady bezpečnosti a jako hraniční termín pro stažení iráckých vojsk z Kuvajtu stanovila 15. 1. 1991 (OSN, 1990b).

V době zavedení sankcí se Irák domníval, že se jedná pouze o dočasné restrikce a že se aktuální vyhrocená rétorika ostatních států v průběhu času zmírní a nakonec i sankce budou uvolněny. Podle situačního hodnocení generálního štábu Armády Československé republiky chtěl Irák i nadále dále využívat hrozbu silou pro nátlak na okolní státy včetně Saudské Arábie a tím mimo jiné posílit vlastní vliv na určování ceny ropy na světovém trhu (Purdek & Vitko, 2014).

Jednáním a rétorikou Iráku se cítily ohroženy i další státy Perského zálivu, což vedlo mimo jiné k uvedení vojsk do zvýšené pohotovosti v Iránu, Saudské Arábii, Sýrii, Egyptě, ale také Izraeli, čímž narostlo riziko rozsáhlého ozbrojeného konfliktu. Zvýšení mezinárodního napětí v oblasti se projevilo růstem ceny ropy na světových trzích, což mělo negativní dopad na většinu zemí světa. Například Československo odhadovalo ekonomické ztráty způsobené růstem cen ropy i embargem uvaleným na Irák na 1 miliardu tehdejších dolarů, přičemž pokud by růst cen i nadále pokračoval, mohly by škody dosáhnout až šesti miliard USD (Janoušek, 2018).

Svá vojska na hranice s Irákem vyvedla mimo jiné i Saúdská Arábie, jejíž armáda však v té době početně i technicky zaostávala za armádou Iráku. Proto se po jednáních se Spojenými státy rozhodli 6. srpna 1990 požádat o vyslání amerických vojsk do Saudské Arábie pro posílení ochrany jejích hranic a již téhož dne večer přistála na

území Iráku první americká vojenská letadla (Purdek, 2011). Tímto krokem byla zahájena mezinárodní vojenská operace Pouštní štít pro obranu Saúdské Arábie proti iráckému útoku.

3.3 Československý příspěvek do operace Pouštní štít

Československo procházelo během Irácké anexy Kuvajtu ještě intenzivnějším obdobím transformace, než většina světa. V zemi současně probíhalo hned několik transformačních procesů a tak je třeba vnímat účast Československa ve válce v Zálivu v jejich kontextu. V tomto období byla vedena jednání o zrušení Varšavské smlouvy, o odsunu Sovětských vojsk z Československa, probíhala přeměna komunistických institucí v demokratické, což se týkalo také přeměny konzervativní armády ze silně provázané s komunistickým režimem na apolitickou. To všechno provázela tranzice plánovaného hospodářství na kapitalistické nebo změna zahraniční politiky (Janoušek, 2018). Vyslání československého samostatného speciálního protichemického praporu do Saúdské Arábie je nutné vnímat spíše jako akt zahraniční politiky státu než projektování vlastních vojenských ambicí nebo plnění společenských závazků. Celá mise byla iniciována z politických kruhů, přičemž někteří autoři zdůrazňují roli Václava Havla, a armáda „pouze“ hrála roli poskytovatele požadovaných prostředků. Z důvodu závažnosti výše zmíněných transformačních procesů nebyla tato mise navzdory svému významu pro armádu prioritou, což se určitým způsobem podepsalo na logistickém zabezpečení operace (Janoušek, 2018; Gazdík, 2016).

Motivací politické reprezentace Československa pro vyslání vojenské jednotky do operace Pouštní štít byla dle Jiřího Dienstbiera snaha o převzetí svého dílu zodpovědnosti za vynucování

mezinárodního práva a obranu demokratických hodnot (Dienstbier, 1999). Československá zahraniční politika se do té doby odehrávala plně v kontextu politiky Varšavské smlouvy, potažmo Sovětského svazu. Nově samostatná zahraniční politika se orientovala na respektování suverenity států a dodržování zásad mezinárodního práva, což byly klíčové hodnoty i pro Československo, které plánovalo vystoupit ze struktur Varšavské smlouvy a jehož bezpečnost by závisela pouze na dodržování mezinárodních standardů. Ve sdělovacích prostředcích byla akcentována sounáležitost s Kuvajtem kvůli zkušenostem s okupací z roku 1968 nebo 1938 a selháním mezinárodního systému v řešení těchto krizí. Dalším motivem pro odsouzení iráckého vpádu byla snaha o připojení k proudu vyspělých západních zemí, ve kterých se takové jednání netoleruje, a částečně také snaha o vystoupení ze sféry vlivu Sovětského svazu (Dienstbier, 1999).

Z těchto důvodů již 2. srpna 1990 československá vláda odsoudila irácký útok a vyzvala ke stažení vojsk z Kuvajtu. Československo navzdory iráckým protestům nadále udržovalo styky s legitimní a v té době exilovou vládou Kuvajtu, čímž dávalo najevo svůj postoj k situaci (Janoušek, 2018).

Saúdská, ale především americká vláda měla zájem na vytvoření co nejširší koalice států pro prosazení rezolucí Rady bezpečnosti, čímž by dodala legitimitu plánovanému vojenskému zásahu. Klíčová byla účast arabských zemí, která znemožnila Saddámovi vykreslit konflikt jako utlačování arabského světa ze strany západu, ale také zapojení co nejvíce postkomunistických států, které by bylo symbolem ukončení bipolárního soupeření a nastínilo by nový přístup k vynucování mezinárodního práva na bázi spolupráce pokud možno všech států světa. Tím by mezinárodní společenství odstrašilo další pokusy

o porušování mezinárodního práva. Důkazem relativní úspěšnosti tohoto postupu byla nejen účast Československa nebo Polska na operaci Pouštní štít, ale především široká koalice arabských zemí (Princ, 2017).

Tedy zájem pro účast Československa na operaci byl jak ze strany československé, tak ze strany americké, potažmo saúdské. Politické rozhodnutí v rychlém sledu následovala diplomatická jednání, přičemž klíčovou roli zde měly sehrát schůzky mezi československými důstojníky na straně jedné a americkými a egyptskými vojenskými diplomaty na straně druhé. Tato jednání vyústila v zaslání návrhu Československu na jeho účast ve vojenské misi pro osvobození Kuvajtu (Janoušek, 2018).

Federální shromáždění schválilo účast na operaci pouštní štít 23. září 1990, kdy se o záměru poprvé dozvěděla veřejnost, ale již před tímto datem proběhla jednání o typu jednotky a také již započala výstavba samotného uskupení (Šindelář, 2015). V úvahu připadalo hned několik vojenských schopností, které by mohlo Československo ve prospěch mnohonárodnostní koalice poskytnout. Jednalo se o nasazení mechanizovaného vojska, tankového vojska, bojových vrtulníků nebo polní nemocnice, ale těchto uskupení měla koalice dostatek. Uvažovalo se také o vyslání letky stíhacích strojů MiG-29, ale nakonec bylo rozhodnuto o sestavení samostatného speciálního protichemického praporu, který by působil ve prospěch saúdskoarabských sil. Hlavním důvodem pro toto rozhodnutí byla praktická absence protichemického vojska v armádě Království Saúdské Arábie, ale také vysoká úroveň československého protichemického vojska. Intenzivně zdůrazňován byl humanitární aspekt vyslání protichemické jednotky (Gazdík, 2016; Janoušek, 2018). Irák v té době disponoval rozsáhlým

arzenálem chemických zbraní, s jejich použitím měl zkušenosti z dob Irácko-iránské války a Saddám Husajn jimi vyhrožoval v případě vojenského zákroku. Mezi spojeneckými jednotkami panovaly velké obavy z použití těchto zbraní (Mackenzie, 2012) a tak bylo vyslání protichemické jednotky účelné.

3.4 Výstavba protichemického praporu

Již před schválením mise parlamentem probíhaly přípravy na vyslání jednotky. Organizaci vojenské mise měla na starosti Správa zahraničních vztahů Generálního štábu Československé armády, konkrétně Oddělení mírových sil OSN. Náčelníkem tohoto oddělení byl Jan Valo, který se později stal i velitelem vyslaného praporu (Kmenta, Želinský, & Valo, 1999).

Vojáci byli vybíráni ze Západního vojenského okruhu, přičemž byl kladen důraz na praxi, znalost západních nebo arabských jazyků a morální vlastnosti. Účast v misi byla dobrovolná. Vojáci z počátku dostávali zmatečné informace o účelu mise nebo platových podmínkách, proto část vojáků v průběhu přípravy své rozhodnutí přehodnotila. Z důvodu branecké struktury armády byla jednotka složena z vojáků z povolání i vojáků základní služby, kteří byli pro potřeby nasazení přeřazení do poměru vojáka v další službě. Na počátku prapor tvořilo 169 vojáků, nicméně jejich počet se v průběhu mise měnil (Janoušek, 2018; Benešová, 2020).

Značné problémy byly s výběrem bojové techniky, která musela být pro účely mise vyčleněna z jednotlivých útvarů. Velitelé útvarů vybírali do mise spíše takové kusy techniky, kterých se chtěli zbavit, nejspíše aby zbytečně neoslabovali své vlastní útvary. Přitom nebrali v potaz skutečnost, že vybraná technika se bude účastnit bojového

nasazení a její selhání by mohlo vést ke ztrátám lidských životů. Svou roli mohla sehrát skutečnost, že se doposud nevědělo, jestli mezinárodní krize vyústí v ozbrojený konflikt. Vliv mohlo mít i vědomí, že vybraná technika po nasazení zůstane saudskoarabské armádě a do republiky se nevrátí. Nakonec se velení mise za podpory generálního štábu podařilo vybrat vhodnou a provozuschopnou techniku, nicméně ještě po jejím transportu do prostoru soustředění jednotky se ukázalo, že část nákladních automobilů byla přezuta do zcela nevyhovujících pneumatik, které musely být urychleně nahrazeny. Problémy s dodaným vojenským materiálem misi provázely i nadále a negativně ovlivnily průběh nasazení jednotky (Janoušek, 2018; Gazdík, 2016).

Samostatný speciální protichemický prapor byl připravován v několika různých posádkách a následně byl 10. října 1990 soustředěn ve Slaném, kde proběhlo závěrečné secvičení a stmelení praporu. Tvořilo jej 169 osob rozdělených do tří chemických průzkumných odřadů, zdravotnického odřadu, roty týlového a technického zabezpečení, strážní rotu, spojovací čety a velitelství praporu. Poslední část jednotky tvořila skupina učitelů protichemického zabezpečení. 10. prosince 1990 byly ukončeny veškeré přípravy a prapor byl připraven na nasazení (Tomek, Zahájení operace „Pouštní bouře“ a tehdejší nasazení čs. vojáků , 2014).

3.5 Snahy o mírové řešení konfliktu

Od začátku operace Pouštní štít probíhal současně přísun vojenských jednotek Spojených států a dalších spojenců do Saúdské Arábie a jednání s Irákem za účelem mírového vyřešení situace. Zvyšování počtu vojáků a techniky USA bylo velmi rychlé, ale podobně probíhal přísun posil i na straně Iráku. Stále nebylo jisté, jestli se Irák, který měl v té

době kvalitně vycvičenou a vyzbrojenou armádu s reálnými bojovými zkušenosti, nerozhodne překonat slabě chráněné hranice Saúdské Arábie a nebude pokračovat v útoku. Přestože se v Perském zálivu nacházely dvě americké letadlové lodě a další byly na cestě, neměly Spojené státy v oblasti ještě několik týdnů po začátku operace dostatek pozemních sil, které by dokázaly účinně zabránit iráckému postupu, natož osvobodit Kuvajt. Z toho důvodu později velitel spojeneckých sil Schwarzkopf ocenil propagandistickou roli médií v umocňování americké síly během prvních týdnů operace (Mackenzie, 2012). Média se zapojila do konfliktu i v dalších fázích a informovala o dění často přímo z frontové linie, čímž se této operaci později přezdívalo válka v přímém přenosu.

V Ženevě probíhala mírová jednání mezi Irákem a Spojenými státy, přičemž američtí zástupci trvali na stažení iráckých sil z Kuvajtu a iráčtí diplomaté to odmítali (Janoušek, 2018). Ani narůstající počet států v koalici nebo zvyšování počtu spojeneckých vojáků v oblasti nedonutily Irák k ústupkům do termínu ultimáta stanoveného Radou bezpečnosti a tak bylo nutné přistoupit k použití nezbytných prostředků pro vynucení rezolucí OSN.

Diplomatická jednání probíhala také na bilaterální úrovni mezi Irákem a Československem. Jejich účelem byla především evakuace československých občanů z Iráku. V zemi se nacházelo několik stovek Čechoslováků, které se podařilo speciálními lety přepravit do vlasti, ale Irák stále odmítal propustit klíčové československé experty v iráckém průmyslu. Z toho důvodu generál Vacek spolu s dalšími diplomaty uskutečnil diplomatickou misi pro evakuaci zbývajících československých občanů. Při vyjednávání využili kontaktů z dob komunistického režimu, kdy Československo do Iráku exportovalo značné

množství zbraní, a s sebou do vlasti si odvezli prakticky všechny občany, kteří měli o evakuaci zájem. Takzvanou Misi dobré vůle ukončili 10. prosince 1990, když na pražském letišti přistálo letadlo s 38 do té doby zadržovanými Čechoslováky a hned týž den odletěla do Saúdské Arábie první část protichemického praporu. V Iráku zůstalo pouze nejnutnější diplomatické zastoupení, které bylo povoláno na konzultace a evakuováno v půlce ledna těsně před vypršením ultimáta (Janoušek, 2018; Strašíková, 2010).

3.6 Přesun československého praporu do Saúdské Arábie

Mezi 3. a 7. listopadem 1990 v Saúdské Arábii působila československá rekognoskační skupina a zároveň probíhalo dojednávání podrobností spolupráce mezi oběma zeměmi. Saúdská Arábie se zavázala platit veškeré náklady československé jednotky včetně techniky, chemického materiálu i platy osob. Zajímavostí je, že tato mise byla pro Československo zisková a přebytečných cca 1,5 milionu dolarů bylo využito pro financování prvních měsíců nasazení v následující misi UNPROFOR¹ (Janoušek, 2018).

Po schválení mandátu jednotky parlamentem vydal 26. listopadu 1990 vrchní velitel ozbrojených sil Československa prezident Václav Havel rozkaz k vyslání samostatného speciálního protichemického praporu do Saúdské Arábie. S odletem jednotky se nejspíše čekalo na výsledek Mise dobré vůle generála Vacka, protože ještě 10.

¹ Působení jednotky v Zálivu bylo pro Československo ziskové a zůstatek byl využit pro počáteční financování mise UNPROFOR – Československo od Saúdské Arábie obdrželo 7 810 tisíc USD a náklady činily 6 218 tisíc USD (Janoušek, 2018).

prosince 1990 ve večerních hodinách vzlétlo první letadlo s československými vojáky vstříc Perskému zálivu. Československo nemělo dopravní kapacity pro letecký transport jednotky, proto jej zajišťovala americká strana. Přesun celého praporu si vyžádal nasazení 13 transportních letounů C-5 Galaxy a byl proveden do 14. prosince (Fakta o čs. protichemické jednotce v Saúdské Arábii, 1991).

Cílovou destinací přepravy bylo Vojenské město krále Chálida v Saúdské Arábii, kde byl prapor 15. prosince soustředěn. Poté se jednotka přesunula k městu Hafar al-Batin, kde zřídila základní tábor (Sdružení válečných veteránů ČR, 2021). Jednotka byla podřízena československému velení a veškeré rozkazy od spojeneckých nadřízených sil bylo nutné schválit na národní úrovni. 22. prosince byl československý prapor zařazen do operační sestavy spojeneckých vojsk. Jeho úkolem bylo působit po boku ozbrojených sil Království Saúdské Arábie, které nedisponovalo vlastním protichemickým vojskem. V jejich prospěch měl být prováděn chemický a radiační průzkum, v případě použití chemických zbraní se měl prapor podílet na jejich likvidaci, dále měl varovat saúdkoarabské vojáky a obyvatelstvo při použití chemických zbraní a nakonec měl školit saúdkoarabský vojenský personál (Šindelář, 2015).

K 1. lednu 1991 byl prapor neočekávaně rozdělen do čtyř dislokačních míst. Dva chemické odřady byly přiřazeny ke 4. obrněné brigádě a 20. mechanizované brigádě vojsk Království Saúdské Arábie. Jednalo se o prvosledové vojenské jednotky, které byly nasazeny ve vzdálenosti přibližně 40 kilometrů od kuvajtských hranic. Třetí protichemický odřad byl vyčleněn pro ochranu Vojenského města krále Chálida, kde se nacházelo také velení jednotky a štáb. V základním táboře u města Hafar al-Batin se nacházel zdravotnický odřad, týlové

jednotky a bylo nutné pro jeho chemickou obranu vytvořit improvizovaný čtvrtý protichemický odřad (Purdek & Vitko, 2014). Z důvodu neočekávaného rozdělení jednotky velitel praporu podplukovník Valo požádal o vyslání dalších posil přibližně v počtu 60 mužů a doplňující techniky včetně 12 obrněných chemických průzkumných vozidel pro protichemické odřady přidělené k prvosledovým jednotkám. Tento požadavek 7. ledna ministr obrany Dobrovský schválil (Purdek & Vitko, 2014). Během prvních dvou týdnů roku 1991 prapor navštívil ministr zahraničí a svými poselstvími vojáky podpořili ministr obrany a prezident (Dienstbier, 1999).

3.7 Role československého praporu ve spojenecké operaci

Přiřazením protichemických odřadů k saudskoarabským brigádám se změnil charakter mise. Od té doby nejvíce zdůrazňovanou humanitární roli jednotky plnil prakticky pouze odřad ve Vojenském městě krále Chálida a zbývající odřady již plnily bojové úkoly. Saudskoarabské brigády spolu s kuvajtskými, egyptskými a syrskými jednotkami tvořili vojenské uskupení nazývané Velení společných sil sever. Toto uskupení bylo umístěno na území Saúdské Arábie poblíž hranice mezi Kuvajtem a Irákem a jeho úkolem bylo po dělostřelecké a letecké přípravě překročit dobře připravenou iráckou obranu této části Kuvajtské hranice.

Cílem amerického velení operace bylo pomocí letecké a dělostřelecké přípravy narušit obranu kuvajtské hranice a zároveň znemožnit přesuny iráckých vojsk. Poté byly urychleně přemístěny britské, americké a francouzské síly více na západ na saudskoarabskou hranici s Irákem. Tím měli zaskočit irácká vojska, překročit tento méně

chráněný úsek hranic a obchvatem osvobodit Kuvajt ze západu. Arabské a další americké síly měly svým tlakem z jihu zabránit přesunu iráckých vojsk a tím umožnit obchvatný manévr, dále pokud možno překonat iráckou obranu a osvobodit Kuvajt z jihu (Mackenzie, 2012).

3.8 Vypuknutí Pouštní bouře

Ultimátum stanovené Radou bezpečnosti OSN vypršelo 15. ledna 1991. Irácká vojska se ve stanoveném čase ze svých pozic nestáhla a naopak se intenzivně připravovala na boj. Proto hned následující den v noci ze 16. na 17. ledna zahájily spojenecké jednotky leteckou kampaň operace Pouštní bouře. Cíle spojeneckých náletů byly v Kuvajtu i v hloubce iráckého území. Díky početní a technologické převaze spojenci pokořili protiletadlovou obranu Iráku a zničili irácké letectvo. Další údery směřovaly na velitelská stanoviště, komunikační uzly, odpaliště raket SCUD, sklady chemických zbraní nebo jednotky v první linii na hranici se Saúdskou Arábií. Získání vzdušné nadvlády umožnilo provádět útoky na pozemní síly Iráku, které v jejich důsledku utrpěly citelné ztráty. Velmi oslabeny byly právě jednotky na hranici Kuvajtu a Saúdské Arábie (Mackenzie, 2012).

Irák na útok koalice odpověděl vojenskou silou, nicméně jeho možnosti byly značně omezené. Irácké letectvo prakticky přestalo existovat a nemohlo být použito pro útok na spojenecké jednotky. Irák použil své nejsilnější zbraně, kterými byly rakety SCUD. Těmito zbraněmi odstřeloval strategické cíle v Saúdské Arábii včetně míst soustředění vojsk nebo vojenských základen. Raketovému útoku se nevyhnulo ani Vojenské město krále Chálida, kde působila mimo jiné i část československé jednotky. Nicméně toto ostřelování nebylo příliš úspěšné, část raket sestřelily spojenecké protiraketové systémy a

velká část z nich dopadala do pouště mimo určené cíle. Irák vypustil tyto rakety i proti cílům v Izraeli (Purdek & Vitko, 2014; Princ, 2017). Účelem tohoto útoku bylo vyvolat izraelskou vojenskou reakci vůči Iráku, což by znejistilo účast arabských států v protiirácké koalici. Američanům se však podařilo Izrael i s pomocí dodávky protiraketových systémů přesvědčit a židovský stát zůstal po celou dobu první války v Zálivu mimo a do jejího průběhu nezasahoval. Mezi koaličními jednotkami panovaly obavy, že právě strategické rakety SCUD by mohly nést chemické bojové otravné látky, což vedlo k častému vyhlašování chemických poplachů, nicméně naprostá většina těchto zbraní obsahovala pouze konvenční hlavice a použití chemických zbraní ve velké rozsahu se v žádném případě nekonalo (Purdek, 2011). Ostatně spory se vedou i o tom, zda vůbec byly chemické zbraně použity nebo nikoliv, nicméně faktem zůstává, že československá protichemická jednotka, ale i některé další naměřily v ovzduší stopové prvky chemických otravných látek (Princ, 2017).

Odvetná opatření Iráku se neomezovala pouze na použití raket SCUD, protože Saddám Husajn provedl i několik menších pozemních ofenziv proti soustředěným silám koalice. Nejvážnější z nich bylo irácké obsazení saudskoarabského města Chafdží na pobřeží Perského zálivu. Iráckým tankovým a mechanizovaným jednotkám se ho podařilo 29. ledna 1991 dobýt, nicméně již o dva dny později byly vytlačeny arabsko-americkými jednotkami zpět za hranice Saúdské Arábie, přičemž utrpěly vážné ztráty (Mackenzie, 2012).

Československá vláda podpořila vojenské akce spojenecké koalice a protichemický prapor se tak plně zapojil do příprav na pozemní ofenzivu. Byl uveden do trvalé bojové pohotovosti a byl vyhlášen mu stav trvalého chemického nebezpečí. Z toho důvodu vojáci 24 hodin

denně prováděli monitoring přítomnosti bojových látek v ovzduší. V tomto období protichemické oddíly několikrát naměřily prahové koncentrace sarinu a yperitu jak u bojových brigád, tak i ve Vojenském městě krále Chálida, přičemž k prvnímu naměření došlo 19. ledna. Dodnes není jasné, co bylo příčinou naměření těchto bojových látek. Spekuluje se o druhotném spadu ze sestřelené rakety SCUD nebo o oblaku chemických látek ze zničených iráckých skladů chemické munice. Vojáci také měřili radiaci u zničené bojové techniky, protože americké ozbrojené síly ve velké míře používaly munici z ochuzeného uranu (Princ, 2017).

Dne 18. ledna 1991 došlo k politováníhodné události, kdy se četař Petr Šimonka kvůli neopatrné manipulaci smrtelně postřelil svou vlastní zbraní. V průběhu letecké kampaně došlo k navýšení početního stavu jednotky a do 5. února byla doplněna o 37 vojáků, přičemž se ale 7 vojáků vrátilo na vlastní žádost do vlasti. Z nově příchozích vojáků byl doplněný 4. protichemický odřad a především byly posíleny odřady u saúdskoarabských brigád. Problémem bylo, že posily dorazily prakticky uprostřed bojů, v nedostatečném počtu a bez protichemického vybavení, které jim muselo být vydáno ze zásob jednotky. Doposud navíc nebyla dodána požadovaná obrněná technika a vojáci zabezpečovali své úkoly v nijak nechráněných vozidlech UAZ (Janoušek, 2018).

3.9 Pozemní kampaň

Spojené státy vyzvaly Irák aby stáhl svá vojska z Kuvajtu do 23. února 1991. Irák této výzvy neuposlechl a tak byla 24. února ráno zahájena pozemní část operace Pouštní bouře (Mackenzie, 2012). Saúdskoarabské jednotky v souladu s plánem překročili hranice Kuvajtu a s nimi

také dva československé protichemické oddíly. Irácké jednotky nekla-
dly velký odpor a tak československé oddíly v sestavě saúdkoarab-
ských vojsk postupovaly po ose Rukví, Chauní, Džahru a Kuvajt City
(Purdek, 2011). Československé jednotky prováděly radiační, che-
mický a biologický průzkum pro ochranu saúdkých jednotek, pátraly
po přítomnosti chemických zbraní nebo zneškodňovaly chemickou
munici zanechanou ustupující iráckou armádou v prostorech kuvajt-
ských kasáren. Velké komplikace všem jednotkám v operaci však způ-
sobovaly hořící ropné vrty a sklady ropy. Irácká armáda praktikovala
taktiku spálené země a zapálila stovky těchto zařízení. Plameny byly
desítky metrů vysoké a hustý dým ze spálené ropy omezoval fungo-
vání jednotek. Poslední ohniska těchto požárů se podařilo uhasit až
několik měsíců po ukončení bojů (Kmenta, Želinský, & Valo, 1999).

Irácká vojska se pod tíhou spojeneckých útoků houfně vzdávala
nebo se kvapně stahovala z Kuvajtu do Iráku. Už 28. února Saddám
Husajn přistoupil na rezoluce Rady bezpečnosti, zavázal se stáhnout
vojáky z Kuvajtu a proto byly téhož dne ukončeny vojenské operace.
V době ukončení bojů se československé oddíly nacházely na před-
městí Kuvajt City. 28. února také dorazilo do Saúdké Arábie jediné
obrněné vozidlo chemického průzkumu BRDM 2 RCH, které však bylo
nebojeschopném a dokonce také v nepojízdném stavu a z letadla jej
museli vojáci vytlačit (Janoušek, 2018). Tímto bylo ukončena bojová
činnost československého praporu.

3.10 Činnost československé jednotky po ukončení bojů

Po ukončení bojové činnosti bylo přistoupeno k reorganizaci jednotky.
Základní tábor byl přesunut do Kuvajtu a nově se nacházel přibližně
40 km od Kuvajt city. Ve stejné oblasti zůstávaly také dva odřady

přidělené k saúdskoarabským brigádám, zatímco velení jednotky zůstávalo ve Vojenském městě krále Chálida v Saúdské Arábii. Jednotky dále plnily úkoly ve prospěch spojeneckých vojsk, přičemž se soustředily na prověřování pitné vody, vyšetřovali podezření na přítomnost chemických zbraní a školili saúdské vojáky (Purdek, 2011).

Velitel praporu 7. března 1991 vyčlenil část jednotky pro střežení opuštěného a částečně vyrabovaného sídla československého diplomatického zastoupení v Kuvajtu. Vojáci objekt opětovně připojili k elektrické síti, provedli jeho prvotní zprovoznění a prováděli střežení. Díky tomu se mohli diplomaté vrátit do Kuvajtu a ambasáda zahájila svou činnost jako jedna z prvních již 29. března (Purdek & Vitko, 2014).

Smlouvy uzavřené mezi Československem a Královstvím Saúdské Arábie zahrnovaly kromě nasazení protichemické jednotky ve prospěch saúdskoarabských ozbrojených sil a odborného školení jejích jednotek také dodávku vojenského materiálu. Z toho důvodu velitel protichemického praporu nařídil 21. března inventarizaci vojenského materiálu, který měl být předán saúdské straně. Předán byl veškerý materiál, který si jednotka do země přivezla, což umožnilo vynechat logisticky náročný transport materiálu zpět do republiky. Celkem jednotka na místě zanechala na 70 vozidel všech typů, rozmanitou detekční techniku a odmořovací soupravy. Součástí byly i speciální vozidla pro chemický průzkum včetně jednoho obrněného transportéru (Šindelář, 2015). Uznání ze strany saúdskoarabských vojáků si vysloužila vozidla Tatra, která v náročném pouštním terénu a prašném prostředí obstála svou průchodností i spolehlivostí. Saúdskoarabská strana proto měla zájem o další nákup těchto vozidel, ale i dalšího

materiálu z Československa, čímž se otevřely dveře hospodářské spolupráci mezi oběma státy (Gazdík, 2016).

28. března 1991 začaly přípravy na stažení vojsk do Československa, přičemž v následujících dnech ještě probíhala jednání se zástupci ozbrojených sil Saúdské Arábie o dalším působení československých vojáků v zemi. Válka byla dobojována, rezoluce Rady bezpečnosti OSN naplněna a tak nebyl důvod v oblasti ponechat celou protichemickou jednotku, stále však přetrvával zájem o působení skupiny instruktorů školící místní vojáky v problematice chemického boje. Z toho důvodu bylo 22. dubna rozhodnuto o návratu větší části samostatné speciální protichemické jednotky do Československa s tím, že přibližně padesát vojáků v Saúdské Arábii zůstane a bude ještě nějakou dobu pomáhat s výcvikem místních odborníků. O dva dny později 24. dubna bylo zahájeno stahování jednotlivých částí jednotky z Kuvajtu zpět do Saúdské Arábie, odkud byl následně organizován návrat vojáků do Československa. Prvních 60 příslušníků jednotky přistálo na kbelském letišti 6. května a později je následovali další vojáci. Poslední část jednotky ukončila působení v Saúdské Arábii a navrátila se do vlasti k 31. srpnu 1991 (Šindelář, 2015). Tímto byla ukončena účast přibližně dvou stovek vojáků mladého demokratického Československa v mnohém přelomové první válce v Zálivu.

3.11 Důsledky války pro Československo

Jak již bylo zmíněno výše, vyslání československého samostatného speciálního protichemického praporu do Saúdské Arábie a následně také do Kuvajtu bylo primárně motivováno zahraničně-politickými cíli čerstvě demokratické republiky, které se podařilo úspěšně naplnit. Československo se účastí v operaci Pouštní štít, potažmo Pouštní

bouře zařadilo mezi demokratické země respektující zásady mezinárodního práva, což mu do značné míry otevřelo dveře na západ. Úspěšným a zodpovědným plněním stanovených úkolů se podařilo vylepšit reputaci Československa jako země, která přistupuje k problémům zodpovědně a která je v jejich řešení úspěšná.

Mise měla vliv také na zlepšení pověsti československé armády. Na začátku mise byla jednotka do značné míry vnímána jako relikv zaostalého komunistického režimu, který nesnese srovnání s vybavením a výcvikem moderních kapitalistických armád. V průběhu plnění úkolů však příslušníci jednotky prokázali svou profesionalitu a získali si respekt v očích spojenců, kteří často na měření československých chemiků v hrozící chemické válce spoléhali (Benešová, 2020). V operaci obstála i některá, především diagnostická, československá technika. Je třeba poznamenat, že působení jednotky nemělo pouze symbolický význam. Především zařazením do sestavy bojových jednotek narostl podíl odpovědnosti jednotky, která svým včasným zjištěním přítomnosti chemických látek dost možná uchránila zdraví některých příslušníků spojeneckých jednotek, protože s nimi protichemické odřady působily v místě jejich nasazení.

Mise československých vojáků byla paradoxně zisková, protože ji v plné míře platila Saúdská Arábie. Působení také otevřelo nové možnosti hospodářské spolupráce mezi oběma zeměmi. Zprostředkovaně pak mise uchránila Československo od ekonomických škod v případě pokračování nestability v oblasti a růstu ceny ropy.

Bohužel mise přinesla také první oběť na životě a další fyzická i duševní poranění československých vojáků.

Díky operacím Pouštní štít a Pouštní bouře se podařilo napravit mezinárodní křivdu, osvobodit Kuvajt a úspěšně vynutit platnost

nařízení Rady bezpečnosti i mezinárodního práva obecně. Tento krok vyslal jasný signál a další státy v oblasti se již nepokoušely využít tohoto přelomového období k vlastnímu obohacení skrze vojenské napadení jiné země. Zprostředkovaně se tak Československu dostalo zadostiučinění za vlastní historické křivdy, kdy okupace země jiným státem tentokrát nebyla mezinárodním společenstvím tolerována.

V prvotní fázi operace Pouštní štít bylo Iráku úspěšně zabráněno v potenciální agresi především vůči Saúdské Arábii. Přestože se nepodařilo definitivně potlačit bezpečnostní hrozbu, kterou představoval Irák pro okolní státy, vojenskou porážkou a zničením velké části vojenské techniky byly značně omezeny jeho ofenzivní schopnosti. Nakonec vojenská porážka Iráku oslabila vládnoucí pozici Saddáma Husajna, což vyvolalo nepokoje po celém Iráku. Tyto nepokoje byly ze strany vlády násilně potlačeny a to vedlo k další eskalaci iráckých vnitrostátních konfliktů.

Československé angažmá ve válce v Perském zálivu sehrálo významnou roli v mezinárodních politických událostech ještě jednou, a to několik let po ukončení války. Především u amerických veteránů této války se začala objevovat nemoc později nazvaná jako Syndrom války v Zálivu. Spekulace o původu těchto problémů vedly i k možným následkům použití chemických zbraní, které nebylo v té době prokázáno, přestože na to panovalo podezření. Nicméně během vyšetřování se ukázalo, že československá jednotka skutečně naměřila přítomnost chemických otravných látek. Schopnosti a znalosti československých chemiků byly zpochybňovány, ale následné zkoušky přístrojového vybavení ukázaly na vyšší citlivost československých přístrojů oproti americkým. Tímto bylo jméno československé jednotky očištěno a československé důkazy o přítomnosti chemických zbraní byly

respektovány, na základě čehož se mnoho válečných veteránů dočkalo finančního odškodnění za poškození jejich zdraví (Princ, 2017).

3.12 Fakta v kontextu dějin

Faktografické informace jsou stěžejním prvkem historické vědy. Jsou vědecky čisté, nezkreslené a objektivní a to je jeden z důvodů, proč jsou tak moc užívané a populární. Tyto nezpochybnitelné výhody však před historikem ukrývají část důležitých informací především ve formě historického kontextu. Fakta totiž neexistují ve vzduchoprázdnu. Válka v Perském zálivu se sama nestala a českoslovenští vojáci do ní sami od sebe neodjeli. Někdo je tam vyslal z nějakého důvodu a z nějakých jiných důvodů tam plnili úkoly, které tam plnili. Tyto úkoly se průběžně měnily a spolu s nimi i názory na ně. O historický a narativní kontext obohatí současné vědění nasazení československých vojáků v Perském zálivu tato historická studie.

4 Československé strategické narativy

V této kapitole budou podrobeny analýze dobové narativy vysvětlující a celkově se věnující nasazení československého protichemického praporu v operaci pouštní bouře. Pro zasazení tématu do kontextu doby bude nejprve představena analýza amerického narativu pro spuštění operace Pouštní štít a následně i Pouštní bouře, který byl pro celkový vývoj událostí klíčový. Dále bude provedena analýza československých narativů.

Následovat budou kapitoly představující nejdůležitější československé narativy pro **vysvětlení účasti Československa ve válce a úkolů československé protichemické jednotky**. To nám umožní v následujících kapitolách **porovnat rozdíly a podobnosti amerického a československého narativu** pro účast ve válce. Na základě toho se pokusíme zjistit, zda byla československá strana při tvorbě narativu **originální**, nebo jestli vycházela z amerického vzoru. Díky časovému odstupu jsme schopni **zhodnotit úspěšnost** československých strategických narativů, což bude úkolem poslední kapitoly.

4.1 Mezinárodní kontext komunikace československé participace: strategický narativ USA

Na rozdíl od druhé války v Zálivu, kdy Spojené státy napadly Irák Saddáma Husajna a jejich strategický narativ o bezprostřední hrozbě, kterou představoval Irák s jeho údajnými nukleárními zbraněmi fatálně selhal, neboť se žádné takové zbraně nenašly, o 12 let dříve při osvobození Kuvajtu byl jejich strategický narativ o poznání úspěšnější. Pro posluchače vně Spojených států vydržel po celou dobu války a sjednocoval mnohé často nepřátelské státy do heterogenní koalice,

která úspěšně splnila svůj úkol – osvobodila Kuvajt od Iráckého agresora.

Strategický narativ Spojených států představoval jejich tehdejší prezident George H. W. Bush. Podle něj se nesly mezinárodní vztahy po kolapsu bipolární konfrontace v duchu Nového světového řádu, vzájemné kooperace a interdependence, přičemž zdůrazňoval roli a postavení USA ve světě. Během války v Perském zálivu zdůrazňoval prezident především morální povinnost mezinárodního společenství chránit malé a slabé státy před agresí silnějších sousedů, a tento narativ potvrdila i Rada bezpečnosti Organizace spojených národů. Cílem bylo vytvořit silnou mnohonárodnostní koalici napříč různými zeměmi, a tak se po boku Američanů ocitli spojenci z NATO, bývalí nepřátelé z Varšavské smlouvy, arabské státy z Afriky i z Asie a jinou než vojenskou pomoc poskytly státy z celého světa. Bush tehdy vykresloval válku jako akt spravedlnosti, což se mu skutečně dařilo a nasazení takto nesourodé koalice bylo úspěšné (Roselle, 2017).

Laura Roselle však popisuje důležitou roli amerických médií. Televizní pokrytí z jejich strany bylo silně nacionalistické, proamerické a šířilo americké dezinformace (Roselle, 2017). To na jednu stranu pomohlo k americkému úspěchu v konfliktu (Mackenzie, 2012), avšak na stranu druhou vykreslilo konflikt, jako americké tažení a důkaz americké světové nadřazenosti. Bushovo zdůrazňování důležitosti koalice média opomíjela a soustředila se zejména na Američany. Koalici to neohrozilo, ale později se válka zejména v USA, ale částečně také v dalších zemích vykládala jako dominantně americká kampaň, což lze považovat za neúspěch Bushova strategického narativu.

4.2 Kontext analýzy dobového tisku

Československo pro svou účast ve válečném konfliktu na Blízkém východě také používalo strategické narativy. Přestože tehdy tento pojem jeho představitelé neznali, bezesporu si byli vědomi důležitosti komunikace, nebo k tomu uvědomění brzy dospěli. Dopomocť k uvědomění si důležitosti kvalitní komunikace mohly jak reakce domácího obyvatelstva a vojáků na nedostatek přesných informací ze strany armády, tak především komunikace koaličních armád v čele se Spojenými státy. USA svoji komunikační strategii budovaly od jejího fatálního selhání ve válce ve Vietnamu a během Pouštní bouře již vojenská propaganda včetně užívání strategických narativů a moderních technologií fungovala na plné obrátky. Ne nadarmo se válka v Zálivu nazývá první válkou v přímém přenosu.

4.3 Klíčové části československých narativů

Na následujících řádcích provedeme analýzu československých strategických narativů na základě struktury představené ve druhé kapitole. Nejčastěji užívaným *agentem* československých narativů byla samotná československá protichemická jednotka a po ní hlavně Československo. Výjimečně byla *agentem* československá federální armáda, vláda, nebo konkrétní politici. Ve 110 zjištěných strategických narativech je československý samostatný speciální protichemický prapor zastoupen 71krát a Československo 24krát.

Ze *scén*, kde se narativ odehrává jsou nejvíce zastoupeny Perský záliv (18) a Saúdská Arábie (40), méně často potom Kuvajt (4). Zde je potřeba uvést, že zatímco téměř každý narativ měl *agenta*, ne

ve všech narativech byla zmíněna *scéna*. To samé pak platí i pro další vlastnosti, zejména část *působení*.

Část narativu nazývanou *akt* z valné většiny tvořilo právě nasazení československé jednotky, přestože pro označení tohoto aktu bylo použito množství výrazů: rozmístění, vyslání, poskytnutí pomoci, nasazení, zařazení a nespočet dalších.

Působení, či *nástroj aktu*, kterým *agent* dosahuje *účelu* v rámci dané *scény* je dle výše představené teorie konceptu čtvrtou součástí strategického narativu. Zdaleka se nevyskytuje ve všech identifikovaných narativech, ale pokud ji v nich nalezneme, zpravidla je spojena s aktem působení československých jednotek. Může jí být protichemická obrana a ochrana, zajištění chemického průzkumu, poskytování školení v oboru chemických látek saúdskoarabským specialistům a další.

Poslední částí narativu je jeho *účel*. Ten se v námi provedené analýze nejčastěji liší, přesto i zde lze najít častěji užívané varianty. Ve spojení s *agentem* československé jednotky je nejpoužívanějším *účelem* humanitární pomoc, popřípadě humanitární pomoc místnímu obyvatelstvu. Tento *účel* nasazení československých jednotek byl zdůrazňován především na počátku krize. Později, když vyšlo najevo, že československé jednotky budou působit ve prospěch ozbrojených sil Saúdské Arábie a ne civilního obyvatelstva, bylo pro potřeby *účelu* používáno zabezpečení a ochrana spojeneckých vojsk. Po ukončení bojových operací se začala objevovat kritika jednotky, že na rozdíl od spojenců se českoslovenští vojáci schovávali v zápolí kde jim nehrozilo nebezpečí a brali za to vysoké finanční odměny. Na to bylo zareagováno zdůrazňováním dalšího *účelu*, kterým se stalo osvobození

Kuvajtu a tvrzení, že se na něm jednotka aktivně podílela. Jedním z mnoha dalších *účelů* byla i symbolika.

Účelů ve spojení s agentem Československo sloužícím pro vyslání jednotky a její zapojení do konfliktu bylo také mnoho. Důraz byl kladen na mezinárodní spolupráci, prosazování mezinárodního práva nebo ochrana hodnot, demokracie a svobody. Objevovaly se i ryze československé *účely*, kdy skrze reminiscenci zlomových okamžiků českých dějin jako bylo přijetí Mnichovské dohody v roce 1938, nebo obsazení vojsky Varšavské smlouvy v roce 1968, byly projevovány sympatie s utlačovaným Kuvajtem. Širokou paletu *účelů* doplnily mimo jiné i ryze ekonomické důvody pro zapojení se do konfliktu.

5 Narativy pro vysvětlující účast Československa ve válce v Perském zálivu

Hned na počátku konfliktu, ale i později ve válce musela vláda Československé federativní republiky vysvětlit a obhájit nasazení svých vojáků před celým světem i před vlastními občany. Je potřeba si ještě jednou připomenout, že celá země procházela náročným obdobím plným radikálních změn a v tomto duchu by mělo být na rozhodnutí vyslat jednotky do zálivu nahlíženo.

Když Československo rozhodlo o podpoře mezinárodní koalice a posléze o vyslání jednotek, nemělo toto jednání jedinou oficiální a vládou republiky prezentovanou příčinu. Naopak bylo používáno více různých argumentů, které se vyvinuly v samostatné strategické narativy, byť se všechny nesly v duchu obhajoby československé účasti ve válce.

Československo se v krizi v Perském zálivu vojensky angažuje pomocí nasazení nebojové jednotky odborníků za účelem obnovení principů mezinárodního práva. (Ši, 1990); *Československo se vysláním vojenské jednotky do Saúdské Arábie zařadilo mezi odpůrce agrese v mezinárodních vztazích.* (Veselý & John, 1991) V podobném duchu se nesly i další narativy zdůrazňující odpor proti porušení mezinárodního práva. Tento narativ je důležitý z hlediska mezinárodněpolitického postavení Československa, které nebylo součástí bezpečnostních struktur NATO, chystalo se odejít z Varšavské smlouvy a při zajišťování bezpečnosti muselo spoléhat na vlastní vojsko. Právě dodržování standardů a hodnot mezinárodního práva mělo poskytnout Československé federativní republice a všem jejím občanům bezpečí.

Navzdory unikátním československým důvodům byl tento narativ používán i ostatními partnery v koalici a tento motiv je součástí i dalších narativů.

Českoslovenští vojáci budou připraveni k zásahu v nehostinných podmínkách, aby bránili svobodu. (Semerák, 1991b); *Českoslovenští vojáci se dobrovolně přihlásili, aby bránili demokracii.* (Gazdík, 1991) Svoboda a demokracie, jako nově získané výsady obnoveného československého státu, hrály ve vysvětlování zásahu velkou roli. Zkušenosti s totalitou v Československu byly příliš čerstvé a svoboda a demokracie stále dosti nejisté. Z toho důvodu bylo jejich prosazování důležité i na mezinárodní úrovni. Důležitá byla i osobní zkušenost prezidenta a mnoha nově zvolených poslanců Federálního shromáždění s praktikami totalitního režimu. Prosazování lidských práv, svobody, ale i demokracie bylo po mnoho dalších let jedním z pilířů československé zahraniční politiky.

Československo dodržováním embarga na Irák vyjadřuje sounáležitost Kuvajtu, který byl obsazen silným a bezohledným sousedem, podobně jako my před 23 lety. (Zdobínský, 1991); *Československo se podílí na prosazení mezinárodního práva, které bylo v letech 1938 a 1968 znásilněno.* (A Report, 1991); *Československá jednotka plní v Saúdské Arábii čestné poslání, protože hájí cosi, co je každému, kdo prožil Mnichov, naprosto jasné.* (Mladá fronta, 1991a) K podpoře účasti Československa ve válce byla používána i tato historická přirovnání kuvajtské situace k nejsmutnějším okamžikům československých dějin. Tento narativ byl pro Československo bezesporu unikátní a byl vytvořený nezávisle na jiných narativech. Také používání tohoto narativu bylo v zájmu československé politické

reprezentace, neboť fungující mezinárodní organizace v podobě OSN, která stanovuje hranice mezinárodního práva a v případě jeho porušení je schopna tato práva rychle a účinně vymáhat, pomáhá zajišťovat bezpečnost Československé republiky.

Vyslání vojáků umožní Československu návrat do Evropy a do Světa, i když nás to bude něco stát. (Pravda, 1990); *Československo touto obětí přijímá zodpovědnost za novou strukturu bezpečnostních vztahů.* (Ši, 1990) Tento argument byl také poměrně unikátní pro československé nasazení a vyjadřoval snahu vymanit se z područí Sovětského svazu a více se přiblížit ke svým bývalým nepřátelům. Tento význam mise byl akcentován především v pozdějších letech, kdy náš stát již jako Česká republika usiloval o vstup do struktur NATO, nicméně ve své době znamenal spíše snahu o ukončení bipolárního soupeření a vybudování bezpečnosti Československa na základě přátelských vztahů se všemi zeměmi.

Československo se snaží o vyřešení krize v Perském zálivu, aby pomohlo československé ekonomice a snížilo ceny ropy. (Zdobínský, 1991); *Hrstka vojáků vyslána je pouze velmi nákladným symbolem morální podpory Kuvajtu.* (Semerák, 1991b); *Československu nikdo nepomohl a svobodu si muselo vybojovat samo, tak proč teď pomáhat ostatním?* (Semerák, 1991a) I takovéto a jim podobné narativy se objevovaly v československém tisku, avšak v mnohem menším množství, než předcházející narativy. I tyto narativy byly založeny na pravdivých skutečnostech a odpovídaly aktuálnímu dění. Československo v době krize velmi trápila vysoká cena ropy, která působila ztráty v řádu miliard dolarů, 200 československých vojáků bylo v poměru k celkovému počtu vojáků koalice skutečně zanedbatelné

číslo a osudové roky 1938 a 1968 jsou mimo jiné známé tím, že nás mezinárodní společenství nechalo na pospas agresorovi. Nicméně tyto narativy podřývaly vládou podporované nasazení čs. jednotky v Saúdské Arábii i bezpečnostní zájmy Československa, ani nebyly většinovou společností akceptovány, což vedlo k potlačení jejich významu na úkor ostatních představených narativů.

Určitým problémem také bylo určit, co je oficiální vládní pozice, protože jeden vládou a vládními představiteli proklamovaný narativ proč se Československo účastní války v Zálivu neexistoval. Toto přiznal například i Michael Kocáb po návratu z Mise dobré vůle v Iráku v roce 1990, kdy uvedl, že federální shromáždění přijalo rozhodnutí o účasti na operaci pod časovým tlakem a neproběhla hlubší rozprava, což označil za chybu. (Pravda & Tuček, 1990) Taková hlubší rozprava by mohla také určit jeden konkrétní narativ, který by poté československá vláda jasně prosazovala.

Tedy ochrana mezinárodního práva, obrana svobody a demokracie, sounáležitost díky historickým zkušenostem a zapojení se do nových světových struktur byly čtyřmi hlavními narativy, které byly v 90. letech na stránkách tisku používány pro vysvětlení zapojení ČSFR do války v Perském zálivu.

6 Narativy vysvětlující úkoly československé jednotky ve válce v Perském zálivu

Narativů vysvětlujících roli československé jednotky v Zálivu je v dobovém denním tisku k nalezení mnohem větší množství, než narativů vysvětlujících důvody zapojení Československa do války. Také zdaleka neexistuje tolik různých verzí těchto narativů. Naopak nasazení československé protichemické jednotky popisuje a vysvětluje pouze jedna hlavní narativní linie, která se však v průběhu operace poměrně dramaticky mění. Můžeme zaznamenat dva důležité zlomové body a tedy tři odlišné narativy, které na sebe navazují. Zlomové body dokážeme díky analýze denního tisku určit v čase a zasadit do dobových událostí. Pochopitelně představíme také ostatní narativy, které se nacházejí mimo tuto hlavní linii, ale je jich pouze velmi malé množství, v tisku se neobjevují opakovaně a nijak se nerozvíjí.

Je potřeba uvést, že Československo z počátku rozhodně nezvolilo vhodný narativ pro vysvětlení role a úkolu jeho vojáků ve válce, neboť tento narativ prakticky nepřežil první střet s realitou. Na druhou stranu se mu podařilo úspěšně přizpůsobit narativ novým okolnostem, díky čemu byla účast jeho vojáků po celou dobu konfliktu jasná a dobře vysvětlená. S trochou nadsázky lze říct, že českoslovenští vojáci odjížděli jako do Perského zálivu jako humanitární pracovníci a vraceli se jako bojovníci a osvoboditelé Kuvajtu.

6.1.1 Humanitární pomoc obyvatelstvu

Československá jednotka je připravena na rozkaz vrchního velitele odcestovat do Perského zálivu a poskytovat humanitární pomoc

místnímu obyvatelstvu, píše se v časopise *A report* v reportáži z přípravy čs. jednotky do Saúdské Arábie. (Mojžíš, 1990) Podobně ve stejné době i v *Rudém právu*: *Československá protichemická jednotka odjede na požádání Saúdské Arábie poskytovat chemickou ochranu a zdravotnickou pomoc*. (Rudé právo, 1990) Stejně vyznívá i článek v *Mladé frontě* s názvem *Vojáci s poselstvím lidskosti*, kde se píše, že *jednotka bude chránit civilní obyvatelstvo Saúdské Arábie*. (Marek & Tuček, 1990) Takže v této době byla role jednotky jasně stanovena a nemohl o ní být pochyb.

Vláda pravděpodobně počítala s humanitárními úkoly a zamýšlela vyslat humanitární jednotku a ne bojovou. Těžko říct co ji k tomu vedlo. Možná chtěla dát najevo étos mírumilovného Československa, který usilovně šířila tehdejší politická reprezentace státu v čele s prezidentem, možná chtěla vyjádřit spojencům podporu a zároveň také nesouhlas s vojenským řešením krize, možná chtěla ve vhodné situaci využít své znalosti a zkušenosti s protichemickou ochranou jednotek, možná ale jenom nebyla připravena tak brzy po revoluci vést válku a nechat československé občany umírat. Anebo si vláda pouze neuvědomila, že ono město, ve kterém mají Čechoslováci chránit civilisty (King Khalid Military City – Vojenské město krále Chálida) vlastně není městem, ale vojenskou základnou, která do té doby nebyla z důvodu utajení ani zanesena v mapách a tudíž v ní téměř žádní civilisté nejsou. V každém případě tento narativ zdůrazňovali i vrcholní představitelé státu a navzdory skutečnosti, že došlo k radikální změně používaného narativu, humanitární nádech mise a kritika jeho zdůrazňování s touto první československou vojenskou operací zůstala dodnes.

Stejným způsobem byly úkoly jednotky prezentovány i při jejím odletu do Saúdské Arábie v prosinci roku 1990. Na stránkách Lidových novin jste se mohli 12. prosince dočíst, že *československá protichemická jednotka odlétá z Prahy na palubách amerických letadel do Saúdské Arábie, kde bude školit saúdsko-arabské vojáky a poskytovat ochranu civilnímu obyvatelstvu*. (Lidové noviny, 1990) Rudé právo zdůrazňovalo, že nasazení vojáci jedou do mise z vlastní vůle: *československá jednotka odlétá americkými letadly provádět chemický průzkum a likvidaci následků chemického napadení. Tito dobrovolníci nejsou určeni k boji*. (Valášek, 1990) Časopis ATM osvětluje, že jednotka je nasazena za účelem *likvidace následků chemického útoku a zdravotnické pomoci obyvatelstvu*. (Zdobínský, 1991) Tištěné zdroje referují o ochraně obyvatelstva, poskytování zdravotnické pomoci a vylučují účast v boji. Vše ve jménu narativu o nasazení humanitární jednotky. Další kolo zpravodajství ze zálivu přichází až po novém roce.

6.1.2 Humanitární pomoc saúdskoarabským vojákům

První zprávu o tom, že je něco jinak, než hlásá ministerstvo obrany ve svých prohlášeních přinesly Lidové noviny 5. ledna 1991, kdy uvedly, že *československá jednotka v Saúdské Arábii bude nasazena k ochraně saúdskoarabských vojsk před iráckou hrozbou použití chemických zbraní*. Ministerstvo toto tvrzení vyvracelo také na stránkách Lidových novin 9. ledna pomocí článku „*Naše jednotka není v první linii*“, kde připouštěla, že působí ve prospěch vojsk Saúdské Arábie a že *provádí humanitární úkoly v týlu saúdskoarabských brigád, avšak nikoliv 25 km od hranic, ale 37-45 km od hranice s Irákem*. (Lidové noviny, 1991a) Humanitární misi ve prospěch saúdskoarabské armády ministr obrany vysvětlil argumentem, že i vojáci jsou přece lidi.

Největší kritika tohoto přístupu se objevila v reportáži „Zima v poušti“ 11. ledna také na stránkách Lidových novin. Její autor Jaroslav Jírů navštívil tábor jednotky a v reportáži vylíčil své pocity a vyjádřil názor k dosud proklamovanému humanitárnímu určení jednotky. Podle něj se *československá protichemická jednotka v Saúdské Arábii připravuje spolu s mezinárodní koalicí na válku a ne na humanitární misi*. Jeho hlavním argumentem je skutečnost, že se tábor nachází v poušti několik hodin cesty autem od civilizace a široko daleko není žádné civilní obyvatelstvo, kterému by měla naše jednotka poskytovat humanitární pomoc. (Jírů, 1991) Nejspíše pod tlakem tohoto docela přesvědčivého argumentu ministerstvo začalo zdůrazňovat vedle pomoci obyvatelstvu i pomoc saúdským vojákům, nebo zdůrazňovalo, že Čechoslováci v sestavě arabských vojsk nebudou plnit bojovou činnost. Ale například právě Lidové noviny, které s odhalením přišly, již nepsaly o nasazení vojáků jinak, než jako o bojovém nasazení.

Toto období, kdy se o nasazení jednotky referovalo jako o mírovém ve prospěch saúdskoarabských vojsk nebo důrazně jako o nebojovém pokračovalo přibližně do konce ledna. Rudé právo tehdy informovalo, že *československá protichemická jednotka nasazená v Perském zálivu může v budoucnu také postupovat dále na východ, nicméně nikoliv za účelem bojové činnosti, ale kvůli zabezpečení arabských jednotek*. (Ev, 1991) ATM psalo, že *protichemické odřady provádí chemický průzkum za účelem varování vojsk a obyvatelstva* (Novotný, 1991) a na stránkách A Reportu bylo poněkud nelogicky uvedeno, že *československá jednotka je rozmístěna v první linii, aby prováděla nejen zdůrazňovanou ochranu civilistů, ale také aby se účastnila bojů*. (Mži, 1991) Na základě dostupných materiálů dnes

můžeme konstatovat, že narativ o možném přesunu Čechoslováků na východ kvůli zabezpečení arabských jednotek, jak informovalo Rudé právo, pravděpodobně nejlépe odpovídal skutečnosti. Navzdory tomu však bylo v následujících článcích a reportážích o nasazení československé protichemické jednotky referováno odlišně.

Přibližně od února roku 1991 již ministerstvo obrany a následně i všechny noviny a časopisy popisovaly nasazení československých vojáků za účelem *plnění protichemických úkolů ve prospěch vojsk Saúdské Arábie*, jak psalo Rudé právo. (Is, 1991) Lidové noviny uvedly, že *československá protichemická jednotka bude zajišťovat chemický průzkum před první linií vojsk Saúdské Arábie, protože její vojáci nemají vlastní protichemickou jednotku*. (Kroupa, 1991)

6.1.3 Československá jednotka osvobodila Kuvajt

Následně proběhla intenzivní několikadenní pozemní část operace Pouštní bouře, během které denní tisk i časopisy informovaly spíše faktograficky o jednotlivých událostech v oblasti nebo o stavu československé jednotky. Po ní již následovaly další články, které se opět věnovaly úkolům jednotky a opět o nich bylo referováno odlišně.

Na stránkách Mladé fronty se Ministerstvo obrany prostřednictvím článku „Vítáme klid zbraní“ ohradilo vůči nařčení, že se českoslovenští vojáci během bojů pohybovali pouze v zázemí a nijak nepřispěli k porážce Iráku. Podle zmíněného článku se naopak *československá jednotka aktivně podílela na osvobození Kuvajtu prostřednictvím zajištění protichemické ochrany vojsk Saúdské Arábie*. (Mladá fronta, 1991b) Podle Rudého práva z 1. března *československá protichemická zajišťovala ochranu saúdských brigád a kuvajtského tankového praporu a proto měla v rámci spojenecké koalice nezanedbatelný*

podíl na osvobození Kuvajtu. (Rudé právo, 1991) Také podle lidových novin *československá jednotka v Perském zálivu překročila hranice Kuvajtu za účelem ochrany saúdskoarabských a kuvajtských vojsk a spolu s nimi se aktivně podílela na osvobození Kuvajtu.* (Lidové noviny, 1991b) Podobné vyjádření poté nalezneme i v časopisech A Report a ATM. Nutno dodat, že tento poslední a do určité míry nadsazený narativní zvrat byl způsoben nejen uvedenou reakcí Ministerstva obrany, ale hlavně uvolněním informačního embarga, které bylo po dobu trvání pozemních operací uvaleno na všechny pohyby vojsk a vojenské operace. Z oblasti byli také vykázáni novináři, kteří tak nemohli referovat o změnách a činech vojáků.

6.1.4 Další narativy o nasazení československých vojsk v Perském zálivu

Vedle výše zmíněné hlavní narativní linie provázející působení československých vojsk od začátku až do konce se objevilo i několik dalších, méně významných narativů. Nutno dodat, že výše představený vývoj hlavního narativu byl vytvořen na základě několika desítek samostatně identifikovaných narativů, zatímco následující narativy se objevovaly pouze v počtu nízkých jednotek kusů. Uvedeme ty nejzajímavější z nich.

Například podle časopisu A Report *československá jednotka v Perském zálivu školí místní specialisty zejména za účelem symbolické účasti v mnohonárodnostní vojenské koalici.* (A Report, 1991) Další narativ nalezneme také na stránkách A Reportu, kde se píše že *československá jednotka v Saúdské Arábii reprezentuje Československo pomocí předvádění vojenské techniky za účelem následných dodávek vojenské techniky do země.* (Mži, 1991) Poslední zajímavý

narativ, který objevíme na stránkách více periodik hovoří o skutečnosti, že *československá jednotka střeží naše velvyslanectví v Kuvajtu než se navrátí diplomatická mise*. (Lidové noviny, 1991c)

Samozřejmě se našlo také několik narativů, které kritizovaly nasazení československých jednotek, ale stejně jako v případě narativů o účelu zapojení Československa do řešení krize v Perském zálivu byly i zde zastoupeny zcela okrajově. Dočteme se například, že *naše armáda nikdy nic nedokázala a nedokáže, natož v poušti a že jde pouze o zbytečně vyhozené peníze, protože válka stejně nebude*. (Semerák, Mini anketa, 1991a)

7 Porovnání československých narativů s narativy USA

V následující kapitole budeme porovnávat československé narativy s narativem USA. Strategický narativ Spojených států amerických ve válce v Perském jsme si výše identifikovali jako **morální povinnost mezinárodního společenství chránit malé a slabé státy před agresí silnějších sousedů**. Československo nepoužívalo jeden hlavní narativ ale několik sobě rovných důvodů, proč se účastnilo války proti Iráku. Mezi ně patří **ochrana mezinárodního práva, obrana svobody a demokracie, sounáležitost s Kuvajtem díky historickým zkušenostem a zapojení se do nových světových struktur**.

Poslední dva československé strategické narativy se s americkými zájmy srovnat příliš nedají. Amerika jen těžko cítila sounáležitost s Kuvajtem, tak jako Československo. Pro Československou federativní republiku tato sounáležitost znamenala především reminiscenci události zářijových událostí roku 1938 a srpnových událostí o 30 let později, tedy v roce 1968. USA v roce 1938 prožívaly konec období jejich izolacionismu, kdy se stáhly z projektu Společnosti národů a dění v Evropě nebo v Československu bylo zcela mimo jejich zájem. Kuvajt byl naopak v 90. letech v centru zájmů Spojených států. Při obsazení Československa vojsky Varšavské smlouvy byly Spojené státy na druhé straně železné opony. Přestože my dnes tyto události můžeme vnímat jako zradu světového společenství, byly USA v pozici, kdy do událostí v Československu nemohly zasáhnout, pokud nechtěly způsobit světovou válku. Irák byl v 90. letech navzdory jeho mohutné armádě pro Spojené státy přece jenom slabší soupeř, než Varšavská smlouva se Sovětským svazem v čele.

Zapojení se do světových struktur Ameriku také příliš netrápilo, neboť to byly právě americké světové struktury, do kterých se chtělo Československo zapojit. Ovšem zapojení zemí, jako bylo Československo do nových světových struktur v zájmu USA bylo. Nový světový řád v čele se Spojenými státy byla politika, kterou USA hlásaly do celého světa a ono mocenské vakuum vzešlé nad východní Evropou po ústupu Sovětského svazu bylo potřeba dříve, či později něčím zaplnit. Nicméně to nelze vykládat jako, že USA si Československo, ale také Polsko a Maďarsko, které se operacích Pouštní štít a Pouštní bouře podílely, již v 90. letech připravovalo na vstup do NATO. Přece jenom Varšavská smlouva ještě stále existovala a o změně systému bezpečnostních struktur ve východní Evropě se pouze diskutovalo.

Československý argument boje za svobodu a demokracii by se dal v určitém smyslu použít i pro USA. Kuvajt byl před útokem Iráku svobodný a na místní poměry také docela demokratický stát. Pod tím si ale nelze představit liberální demokracii moderního typu, jakou známe například z dnešní Evropy. Československo mělo zájem na boji o svobodu a demokracii z důvodu vlastního přežití a do jisté míry také morálních hodnot jeho vlády. Československo právě ukončilo dlouhotrvající zkušenost s nedemokratickým režimem, který ještě nebyl zcela demontován a z toho důvodu bylo prosazování těchto hodnot pro Československou federativní republikou národním zájmem. ČSFR mělo také zájem na šíření demokracie, byť ne zrovna v oblasti Perského zálivu, ale spíše ve východní Evropě, protože úspěšný přechod k demokracii v okolních postkomunistických zemích by mu zajistil bezpečné a stabilní prostředí pro další rozvoj. USA mohly být v 90. letech pro země jako Československo synonymem svobody a demokracie a stejně jako ČSFR měly zájem na jejich šíření. Spojené státy na rozdíl

od Sovětů neupustili od své globální zahraniční politiky ať už z důvodu vítězství ve Studené válce nebo politiky Nového světového řádu. Z toho důvodu USA měly stejně jako Československo zájem na prosazování svobody a demokracie i v kampani proti Iráku, ale navzdory stejným cílům k nim vedly odlišné narativy. Československo tedy i v tomto případě disponovalo vlastní unikátní verzí narativu.

Československý argument ochrany mezinárodního práva je americké morální povinnosti mezinárodního společenství chránit malé a slabé státy velmi blízký, přesto se však vzájemně odlišují. Československý důraz na ochranu mezinárodního práva se odvíjí od snahy zajistit vlastní bezpečnost v mezinárodním prostředí. Spojené státy tento problém pravděpodobně nemají. I to je možná důvod, proč ve svém narativu více zdůrazňují morální aspekty mezinárodní pomoci nad právními. Mezinárodní právo je pro ně spíše nástrojem zahraniční politiky a již několikrát dokázaly, že v případě potřeby jej nemají problém obejít. Svou roli mohla hrát na první pohled rozpadem bipolárního soupeření posílená Organizace spojených národů, nicméně i jí by Spojené státy dokázaly vzdorovat, což se projevilo v amerických vojenských výpravách o několik let později. Na druhou stranu i v československém tisku se objevil narativ o ochraně slabšího před silnějším agresorem. Konkrétně to bylo ve dvou případech: na stránkách Rudého práva a v A reportu. Tento narativ se však nijak dál nerozvíjel a nebyl předkládán jako příčina československé účasti v konfliktu. Z toho důvodu i poslední československý narativ se odlišuje od svého amerického protějšku.

Československo tedy bylo v 90. letech schopno vybudovat vlastní strategický narativ pro účast ve válce v Perském zálivu, nezávisle na dominantním narativu Spojených států amerických.

Neznamená to však, že nemohly převzít narativ od jiného spojence, ale takové šetření by již bylo nad rámec této práce. Cílem této kapitoly bylo srovnat jednotlivé narativy a vyvrátit tvrzení, že Československo hrálo pouze symbolickou roli a poskytovalo pouze vlaječku do mezinárodní koalice, aby mohly Spojené státy provádět svou imperialistickou politiku.

8 Zhodnocení úspěšnosti československých narativů

Úspěšnost strategických narativů ve smyslu, zda jejich použití mělo požadovaný vliv na obyvatelstvo, se poměrně obtížně hodnotí (O'Loughlin, Miskimmon, & Roselle, 2017), zvláště když nemáme k dispozici průzkumy veřejného mínění z té doby. Avšak úspěšnost strategického narativu lze hodnotit i jinými způsoby.

De Graaf, Dimitriu, Ringsmose stanovili 4 vlastnosti úspěšného narativu o nasazení vojenského kontingentu v zahraničí, což nám umožňuje zhodnotit nakolik nasazení československé protichemické jednotky v Saúdské Arábii a v Kuvajtu odpovídá těmto předpokladům. Podle nich je potřeba objasnit **účel vojenské mise**, je potřeba mít **vyhlídky na úspěch**, důležitá je i **neměnnost narativu** a nakonec také **absence silných soupeřících narativů**. Na základě těchto vlastností zhodnotíme úspěšnost československých strategických narativů.

8.1.1 Úspěšnost narativu o účasti Československa ve válce v Perském zálivu

V případě narativů o účasti Československa ve válce v Perském zálivu je potřeba některé vlastnosti upravit. Například účel vojenské mise nedává v daném kontextu smysl, ale lze jej nahradit účelem účasti, tedy jestli Československá federace svou účastí ve válce proti Iráku přispívá k dosažení cíle strategického narativu. Vyhledka na úspěch je v tomto případě také poněkud problematická, neboť jak lze hodnotit úspěch sounáležitosti s Kuvajtem? Ovšem autoři tvrdí, že vyhlídky na úspěch jsou důležité proto, aby občané nepochybovali o smyslu mise, tedy pokud občané věří v důležitost mezinárodního práva, například

kvůli zajištění bezpečnosti vlastního státu, tak budou ochranu mezinárodního práva podporovat a možná i za ni bojovat. Neměnnost strategického narativu je třetí vlastností efektivního narativu a v tomto případě je snadno použitelná. Také absence silných soupeřících narativů je jasná a není třeba ji jakkoliv upravovat.

Prvním narativem, kterým Československo objasňovalo svou účast ve válce proti Iráku, byla ochrana mezinárodního práva. Československá účast ve válce je účelná, protože se jí účastní na straně mnohonárodnostní koalice, která je v právu a která vynucuje rezoluce Rady bezpečnosti OSN, čímž na rozdíl od Iráku žádná mezinárodní práva neporušuje. Navíc potrestání Saddáma Husajna může fungovat jako odstrašení dalších států, které by nechtěly respektovat mezinárodní právo a odmítaly by se podpořit rezolucím Rady bezpečnosti. Již výše jsme uvedli, že ochrana mezinárodního práva je pro Československo na počátku 90. let nejen důležitá, ale také smysluplná, neboť přímo dopadá na československou národní bezpečnost. Absence silných soupeřících narativů platí i pro narativ ochrany mezinárodního práva a vlastně i všechny následující narativy v této podkapitole. Všechny čtyři jsou zastoupeny v podobném poměru, žádný z nich není dominantní a navíc nejsou nepřátelské a nijak vůči sobě nesoupeří. Tento narativ má tedy podle zmíněných autorů plné předpoklady, aby se stal úspěšným

Druhým narativem je ochrana svobody a demokracie. Přestože v Kuvajtu nebyla před válkou úplně demokracie podle našich představ, rozhodně to byl více demokratický stát, než většina jeho sousedů. Účastí v misi tedy Československo nezlepší svoji svobodu a demokracii, ale rozšíří tyto ideje do dalšího státu světa a mezinárodní společnosti by se díky tomu mělo stát svobodnější, demokratičtější a

nakonec i bezpečnější. Během války se tento narativ nijak nezměnil, což jej i díky absenci soupeřících narativů předurčuje k úspěchu.

Dalším strategickým narativem používaným československou stranou je sounáležitost s Kuvajtem kvůli podobným historickým zkušenostem. Samotným zapojením do koalice a podporou společných prohlášení a společného jednání, vyjadřuje Československo Kuvajtu sounáležitost, což naplňuje první vlastnost. Už jen pohled na armádu Spojených států u kuvajtských hranic dává dobré vyhlídky na úspěch a se zapojením koaličních států jsou tyto vyhlídky více než optimistické. Ani tento narativ se v průběhu války nezměnil a nemusí s ostatními s žádnými dalšími narativy soupeřit. Proto je i tento narativ předurčen k úspěchu.

Posledním strategickým narativem pro vysvětlení zapojení Československa do války v Perském zálivu je zapojení se do světových struktur. Účast na tomto vojenském tažení je pro zapojení se do nových struktur přínosná, protože smyslem tohoto narativu je odpoutání se od východu a větší příklon k západu. Jádrem koalice tvoří Spojené státy podporované těmi nejsilnějšími západními mocnostmi. Z toho důvodu je účast v koalici účelná. Aktuální mezinárodní situace poskytuje narativu dobré vyhlídky na úspěch, byť některé události, jako sovětské angažmá v Litvě mohou tyto vyhlídky dočasně kalit. Neměnnost narativu a absence soupeřů zůstává a proto i tento narativ může být úspěšný.

Paradoxně díky tomu, že zde není jeden hlavní narativ a všechny představené narativy jsou si víceméně rovnocenné, mají všechny dobré vyhlídky na úspěch. Účast Československa ve válce jejich dosažení nijak neztěžuje a příznivá mezinárodně-politická situace jim také napomáhá.

8.1.2 Účinnost narativů o nasazení československé jednotky do války v Zálivu

V tomto případě je první vlastnost, tedy účel vojenského nasazení zcela v pořádku a není potřeba ji nijak měnit. Vyhlídky na úspěch je však již trochu problematická vlastnost daná charakterem protichemické jednotky. Její smysl je preventivní a úspěchy jednotky lze hodnotit jen při nasazení chemických zbraní, což je sám o sobě neúspěch. Z toho důvodu si i v tomto případě pomůžeme tím, aby nasazení vojenské jednotky dávalo smysl, což je pro naše potřeby zcela dostačující. Další vlastnosti jako jsou neměnnost a absence silných soupeřících narativů zůstávají beze změny.

Prvním narativem, který Československo pro nasazení protichemické jednotky použilo, byla humanitární mise ve prospěch saúdskoarabského civilního obyvatelstva. Nasazení protichemické jednotky za tímto účelem je zcela bez problémů. Ochrana civilního obyvatelstva před chemickými zbraněmi dává smysl a ani tato vlastnost strategického narativu není problémová. Požadavek na neměnnost narativu narazil, když se ministr obrany snažil argumentovat, že ve vojenských jednotkách jsou také lidi a proto i jim může náš prapor poskytovat humanitární pomoc. Narativ následně zkolaboval, když se objevil nový a silnější narativ, který více odpovídal realitě. Narativ o humanitární misi v soupeření s narativem o poskytování protichemické podpory saúdským vojskům selhal.

V následujícím narativu českoslovenští vojáci poskytovali ochranu před chemickými zbraněmi vojskům Saúdské Arábie. Účel nasazení jednotky je podobný jako v předchozím případě a protože byla československá jednotka k takovým úkolům předurčena, není ani v tomto narativu s účelem žádný problém. Působení ve prospěch

Saúdů dávalo také smysl, protože sami nedisponovali schopnostmi ochrany proti chemickým zbraním v požadovaném rozsahu. Po přijetí narativu se již jeho vysvětlování nijak neupravovalo a i tato vlastnost byla splněna. Neobjevil se ani žádný jiný narativ, který by pozici aktuálního narativu ohrožoval. Tento narativ byl tedy úspěšný, ale nakonec jej potopilo samo Ministerstvo obrany. To se ohradilo proti tvrzení, že českoslovenští vojáci během pozemních válečných operací k osvobození Kuvajtu žádným způsobem nepřispěli a začalo prosazovat narativ, že se československá jednotka v řadách vojsk Saúdské Arábie aktivně podílela na osvobození Kuvajtu.

Třetím narativem se tedy stal příběh, že se československá protichemická jednotka aktivně podílela na osvobození Kuvajtu. I v tomto případě byl účel mise jasný, neboť o osvobození Kuvajtu usilovala celá spojenecká koalice. Objasnit smysl nasazení původně humanitární a čistě protichemické jednotky na aktivním osvobozování Kuvajtu je poněkud obtížné a záleží, co si představíme pod pojmem aktivní. Činnost kterou prapor prováděl byla při aktivním osvobození Kuvajtu pravděpodobně stejná, jako v předchozím narativu, snad jen s tím rozdílem, že nenechali saúdské vojáky postupovat do Kuvajtu bez jakékoliv protichemické obrany, což by bylo zcela proti poslání jednotky. Smysl nasazení v tomto případě stojí na poněkud vratkých základech, ale protože se jej nikdo příliš nesnažil vyvrátit, tak si svůj smysl jednotka i zde obhájila. Protože se narativ ustanovil až na samém konci války, tak nebyl nijak pozměňován a ani s ním žádný jiný strategický narativ nesusoupeřil. Z toho důvodu i tento narativ nakonec uspěl.

Závěr

V této historické studii se nám podařilo identifikovat některé strategické narativy používané pro vysvětlení účasti Československa v koalici států na podporu Saúdské Arábie, ale také narativy tehdy používané pro vysvětlení úkolů československého samostatného protichebeckého praporu, který v dané oblasti působil. Podařilo se nám zjistit, že československé narativy jsou z naprosté většiny originální a nezávislé na zahraničních narativech. Nakonec jsme na základě užitých metod ověřili převážnou úspěšnost československých narativů, nebo alespoň jejich kvalitní konstrukci, která je pro úspěch předurčovala.

Tímto jsme dosáhli stanovených cílů práce a úspěšně je naplnili. Informační soubor o nasazení československých vojáků v Perském zálivu jsme zasadili do nového kontextu a snad jsme také přispěli k hlubšímu poznání tématu. Ověřili jsme koncept strategických narativů, který je dobře použitelný pro výklad historických událostí. Věříme, že jsme nakonec přispěli k důstojnému připomenutí této, pro naši historii důležité události, která položila základy vojenské i politické spolupráce s do té doby nepřátelskými zeměmi.

Bibliografie

Primární prameny

- A Report. (1991). Začne příští týden válka? *A Report* 2.
- Ev. (24. Leden 1991). Chemické albatrosy? *Rudé právo*.
- Gazdík, J. (2. Únor 1991). Jak jsme na tom. *Obrana lidu* 5.
- Is. (1. Únor 1991). Čs. jednotka bude postupovat. *Rudé právo*.
- Jírů, J. (11. Leden 1991). Zlma v poušti. *Lidové noviny*.
- Kroupa, D. (21. Leden 1991). Poslanecká zpráva. *Lidové noviny*.
- Lidové noviny. (12. Prosinec 1990). Dobrovolníci jsou na cestě. *Lidové noviny*.
- Lidové noviny. (9. Leden 1991a). Naše jednotka není v první linii. *Lidové noviny*.
- Lidové noviny. (4. Březen 1991b). V Kuvajtu, v pořádku. *Lidové noviny*.
- Lidové noviny. (5. Březen 1991c). Vybombardovaná ambasáda. *Lidové noviny*.
- Marek, T., & Tuček, J. (13.. Říjen 1990). Vojáci s poselstvím lidskosti. *Mladá fronta*.
- Mladá fronta. (7. Leden 1991a). Ministr u vojáků v poušti. *Mladá fronta*.
- Mladá fronta. (1. Březen 1991b). Vítáme klid zbraní. *Mladá fronta*.
- Mojžíš, F. (5. Říjen 1990). Chemici čekají na rozkaz. *A Report*.
- Mži. (1991). Co o nás napsali? *A Report* 3.
- Novotný, V. (duben 1991). Podrobněji k vybavení čs. jednotky v Perském zálivu - prstředky chemického průzkumu. *ATM*.
- OSN, R. b. (2. Srpen 1990a). *Rezoluce č. 660*. Načteno z <https://digitallibrary.un.org/record/94220>

- OSN, R. b. (29. Listopad 1990b). *Rezoluce č. 678*. Načteno z <https://digitallibrary.un.org/record/102245?ln=en>
- Pravda, P. (9. Listopad 1990). Otazníky kolem našich v Iráku. *Mladá fronta*.
- Pravda, P., & Tuček, J. (14. Prosinec 1990). Růže z Bagdádu. *Mladá fronta*.
- Rudé právo. (13. Říjen 1990). Čekají na rozkaz k přesunu. *Rudé právo*.
- Rudé právo. (1. Březen 1991). Stanovisko ČSFR. *Rudé právo*.
- Semerák, J. (1991a). Mini anketa. *Věčko 1*.
- Semerák, J. (Leden 1991b). Směr - Perský záliv. *Věčko 1*.
- Ši. (4. Říjen 1990). Cesta odpovědnosti přes saúdskou poušť. *A Report*.
- Valášek, R. (12. Prosinec 1990). První naši vojáci do Saúdské Arábie. *Rudé právo*.
- Veselý, J., & John, Z. (11. Leden 1991). Jsme dost světoví? *Mladá fronta*.
- Zdobínský, M. (Leden 1991). Do pouště na křídlech Galaxy. *ATM 1*.

Sekundární prameny

- Benešová, H. (1.. Srpen 2020). *Ján Valo: V Iráku jsme postupovali v prvním sledu, před veřejností se o tom mlčelo. Nechápu proč?!*
Načteno z Reflex:
<https://www.reflex.cz/clanek/rozhovory/102208/jan-valo-v-iraku-jsme-postupovali-v-prvnim-sledu-pred-verejnosti-se-o-tom-mlcelo-nechapu-proc.html>

- De Graaf, B., Dimitriu, G., & Ringsmose, J. (2015). Introduction: shaping societies for war: strategic narratives and public opinion. V B. De Graaf, G. Dimitriu, & J. Ringsmose, *Strategic Narratives, Public Opinion, and War: Winning domestic support for the Afghan War* (stránky 3-14). London and New York: Routledge.
- Dienstbier, J. (1999). *Od snění k realitě: vzpomínky z let 1989-1999*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Eichler, J. (2007). *Terorismus a války na počátku 21. století*. Praha: Karolinum.
- Fakta o čs. protichemické jednotce v Saúdské Arábii. (1991). V J. Csermelyi, M. Soukup, M. Zdobínský, & P. Lukeš, *Válka v Zálivu* (stránky 6-7). Praha: Magnet-Press.
- Freedman, L. (2015). The possibilities and limits of strategic narratives. V B. De Graaf, G. Dimitriu, & J. Ringsmose, *Strategic Narratives, Public Opinion, and War: Winning domestic support for the Afghan War* (stránky 17-36). London and New York: Routledge.
- Gazdík, J. (17. Leden 2016). *Při operaci Pouštní bouře nás dostihla bolševická tupost, vzpomíná velitel*. Načteno z Aktuálně.cz: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/operace-poustni-boure-i-tam-nas-dostihla-bolsevicka-tupost-r/r~412d8ce4bc9011e5a6b7002590604f2e/>
- Janoušek, P. (2018). Chemici s Havlem proti agresorovi. *Historie a vojenství*, č. 2, 4-21.
- Kmenta, J., Želinský, P., & Valo, J. (1999). *Pouštní horečka*. Praha: Želinský 1492.

- Mackenzie, R. (30. Prosinec 2012). *Gen. Schwarzkopf's Famed News Conference*. Načteno z YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=wKi3NwLFkX4>
- Ministerstvo obrany. (nedatováno). *Pouštní štít a Pouštní bouře - osvobozovací operace, 1990 - 1991, Kuvajt*. Načteno z Zahraniční mise Armády České republiky: <https://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=3691>
- Miskimmon, A., O'Loughlin, B., & Roselle, L. (2017). Introduction. V A. Miskimmon, B. O'Loughlin, & L. Roselle, *Forging the World: Strategic Narratives and International Relations* (stránky 1-22). Ann Arbor: University of Michigan Press.
- O'Loughlin, B., Miskimmon, A., & Roselle, L. (2017). Strategic Narratives: Methods and Ethics. V A. Miskimmon, B. O'Loughlin, & L. Roselle, *Forging the World: Strategic Narratives and International Relations* (stránky 23-55). Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Princ, I. (2017). Pouštní štít a Pouštní bouře 1990-1991: Vzpomínky účastníka Války v Perském zálivu. *Obrana a strategie*, č. 2, 5-25.
- Purdek, I. (2011). Československý protichemický praporek vo vojne v Perzskom zálive 1990 - 1991. *Vojenská história*, č. 4, 139-164.
- Purdek, I., & Vitko, P. (2014). *Naši v Perzskom zálive*. Bratislava: Komunikačný odbor Ministerstva obrany Slovenskej republiky.
- Roselle, L. (2017). Strategic Narratives and Great Power Identity. V A. Miskimmon, B. O'Loughlin, & L. Roselle, *Forging the World: Strategic Narratives and International Relations* (stránky 56-84). Ann ARbor: University of Michigan Press.

- Sdružení válečných veteránů ČR. (10.. Únor 2021). 6. *Budování tábora 04*. Načteno z YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=qBfP7PqdesI>
- Strašíková, L. (26. Prosinec 2010). *Pouštní bouře - českoslovenští chemici šli poprvé do války*. Načteno z ČT24: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1295460-poustni-boure-ceskoslovensti-chemici-sli-poprve-do-valky>
- Šindelář, M. (11. Prosinec 2015). *25 let od zahájení operace koaličních sil Pouštní štít*. Načteno z Army.cz: <https://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/25-let-od-zahajeni-operace-koalicnich-sil-poustni-stit-117684/>
- Tomek, P. (17. Leden 2014). *Zahájení operace „Pouštní bouře“ a tehdejší nasazení čs. vojáků*. Načteno z Vojenský historický ústav: <http://www.vhu.cz/zahajeni-operace-poustni-boure-a-tehdejsi-angazma-cs-vojaku/>
- Tomek, P. (2019). *Československá armáda v čase Sametové revoluce*. Cheb: Svět křídel.